د ماشومانو تربیت

لیکوال: عبدالرحیم درانی

لړلیک

لړلیک ۲
د ماشوم د ښوونې او تربیت وخت ٤
د زیږیدو له لومړۍ ورځې د شخصیت جوړیدل ٥
د ماشوم د تربیت وخت ۷
د ژوندانه لومړي اووه کلونه.. ۸
خورا مهم پړاو.. ۸
په لومړنیو اوو کلونو کې د ماشوم د پاچاهۍ مثبتې او ارزښتناکې
اغېزې ۱۱
د ژوندانه درېیم اووه کلونه.. ۱۵
د روزنې مسولیت ۱۷
له ماشومانو سره عادلانه چلند.. ۱۸
د پیغمبرانو په سیرت کې د ماشومانو تر منځ عدل.. ۱۸
په ماشومانو کې د مینې په ویشلو کې باید له ډېرې ځیرتیا کار
واخستل شي.. ۱۸
په ماشومانو کې عادلانه قضاوت او د بېې ناوړه پایلې عدالت.. ۲۰
د نامه ټاکنه ۲۲
د اولاد تربیت او د دوې پړاوونه.. ۲۳
د ماشوم لومړني ښوونکي ۲٤
ماشوم دروغ له کوم ځایه زده کوي.. ۲٥
د مور او پلار دروغو ته د ماشومانو پاملرنه ۲٦
تر زېږېدو وروسته لومړني اداب.. ۲٦
د اسلام له نظره د ماشومانو خوراک او څښاک:.. ۲۸
د شېدو او پِیو ورکول ۲۸
شېدې ورکول، د اسلام له نظره ۲۸
د ماشومانو وهل، ټکول او رټل ۲۹

د بدني سزا او وهلو زيانونه ۲۹
د ادابو او سزا مهم ټکي.. ۳۱
د ماشوم ژاړا ته د رسول الله (ص) مبارک پاملرنه ۳۳
پر ماشومانو د سختۍ او وهلو پايلې.. ۳۳
د لور او زوي تر منځ توپیر ۳۵
د ډالۍ په وېشلو کې د لوبو مخکې کول ۳۶
بهلول څه وايي؟.. ۳۶
خدای پاک څه خوښوي؟ ۳۸

د ماشوم د ښوونې او تربیت وخت

رنځ پوهان او اروا پوهان وايي، چې د ماشومانو روزنه د هغوی د زوکړې له وختهـ-ان په خېټه کې د ماشوم له غوټه کېدو وروسته- پيلېږي.اسلام هم هم دا خبره تائيدوي او کله چې ماشوم د مور په خيټه کې وی، هغه وخت يې مور ته له حرامو او ناوړه خوراکونو او ان غلطو کړو څخه د ډډه کولو سپارښته کړی ده.په ډيرو حديثونو کې راغلي دي، چې کله ماشوم د مور په خيټه کې وي، نو د پلانکيو پلانکيو خوړو او ميوو خوړل په بچيو دا ډول اغيز غورځوي، د بيلکې په توګه د منهو خوړل او شيدو خوړل ماشوم ښکلی کوي.

هم دا ډول که مور ځينې خواړه وخوري، نو په بچي ځينې مثبتې يا منفي اغيزې اچوي. دا خبره نوي طب هم تائيد کړې ده. په هره توګه، په دې اړه بشپړ کتابونه ليکل شوی، خو زما مطلب دا دی، چې کله ماشوم د مور په خيټه کې وي، نو مور بايد د خوراک څښاک، ناستې پاستې او روحي حالاتو په چاره کې له ډيرې خيرتيا کار واخلي او داسې کارونه او خوراکونو ته نږدې نه شي، چې د راتلونکي بچي په زيان وي.

تاسو به خبر وئ، چې په ايران کې د علامه طباطبايي په نامه يو پنځه کلن ماشوم دے، چې د پنځو کالونو په عمر کې يې په څو ډوله او څو قراتونو سره قران مجيد زده کړې او خپله ژباړه او تفسير هم ورځي. د دې ماشوم پلار وايي، چې دې لا د مور په خيټه کې و، چې ما به ورته د قران مجيد بيلا بيل سورتونه تلاوتول. ماښام به يې له مور سره يو ځاې کېښناستم او يسين سوره يا نوری سورې به مې تلاوتولې. هم دا ډول تر زيږدو ورسته له هماغو لومړيو ورځو مې په کور کې د قاری عبدالباسط او داسې نورو قاريانو تلاوتونه غږول او مور ته مې يې هم سپارښتنه کړې وه، چې ده ته له پيو ورکولو مخکې تل په اوداسه کې وي او ماشوم ته په اوداسه سره پی، ورکړي. ځينې دا سببونه او لاملونه وو، چې زما زوی په پېنځه کلنۍ کې څو ډوله د قران مجيد تلاوت حفظ، قرات او تفسير زده کړ او ان موضوعي تفسير هم ورځي. د محمد حسين طباطبايي پلار اوس يوا مدرسه پرانستې او په هغې کې په لسګنو تر پينځو کلنو کم قاريان او حافظان زده کړې کوي. دې وايي: زه يو داسې پروګرام لرم، چې کله ماشوم د مور په خيټه کې غوټه شي او له هغه وخته مور بايد په دغه پروګرام عمل وکړي او ان د بچي تر زيږدو مخکې هم بايد دغه پروګرام عملي او اجرا کړي. د ده ادعا ده، چې د مور په خيټه کې ماشوم حافظ يا قاري کوي.

په هر حال، د ده دا ادعا ردولی هم نه شو، ځکه چې پر اسلامي سپارښتنو سربيره طب او رنځ پوهنې او نويو څيړنو هم دا خبره څرګنده کړې، چې ماشومان د مور په خيټه کې هر څه اوري او له بيلا بيلو حالاتو اغېز منيږي او متاثر کيږي..

یوه ډاکټره، چې غواړي اولاد یې هم ډاکټر شي باید په همغه مهال، چې ماشوم یې په نس کې وي، ډاکټري او د رنځ پوهنې رجحانات او ګروهنې ولري. طبي کتابونه ولولي او ټوله توجه دغو څیزونو ته ورکړي.
هم دا ډول که یوه ښځه غواړي، چې بچی یې ښه موسیقي پوه شي، نو باید د دې کار لپاره له هماغه وخته، چې بچي یې په خیټه کې وي، لاس په کار شي او ښې خوندورې موسیقۍ او سازونه دې اوري.
غرض دا چې کله بچی په خیټه کې وي، نو د مور ټول حالات، ناسته پاسته، خوراک څښاک، کنټرول اوریدل، ګرځیدل، روحي حالات، خوښي خپګان او د ژوندانه ټول پړاوونه پر بچي هم اغیز اچوي او هغه ته لیږدول کیږي او که څوک غواړي، چې ښه او رغنده بچی ټولنې ته وړاندې کړي، نو باید د دغو څیزونو خیال دې وساتي. البته په دغو پړاوونو کې پلار هم ډیره اساسه دنده لري او پکاره ده،چې په ټولو پړاوونو کې د مور د هوساینې، کرارۍ او ارام خیال وساتي او په کومو کارونو، چې هغه حساسه ده او خپه کیږي پرې، باید ویې نه کړي.
غرض دا چې د ماشوم د ښوونې او روزنې پړاو د مور له خیټې او ورپسې تر زیږیدو ورسته سمدستي پیلیږي او شورو کیږي..

د زیږیدو له لومړۍ ورځې د شخصیت جوړیدل

په دویم نړیوال جنګ کې کله چې جرمنیانو فرانسه ونیوله، یوه فرانسوۍ ښځه هم په دغو بریدونو کې ژوبله شوه او د ماغزو جراحۍ یا اپریشن ته اړمنه شوه. د جراحۍ په وخت کله چې د رنځ پوه چاقو د هغې د مازغو په یو رګ ولګېد، ښځې په بې هوشی کې جرمنۍ سندره پیل کړه او کله چې جراح چاقو لیرې کړ، ښځې سندره هم بند کړه. رنځ پوه یو ځل بیا چاقو په دغه رګ کېښود او ښځې بیا سندره پیل کړه دې کار طبیبان او رنځ پوهان ډیر اریان کړل او چې کله ښځه په هوش کې راغله، نو د ډاکټرانو حیراني لاپسې زیاته شوه، ځکه ښځې وویل، چې ماته یو ټکی جرمني هم نه راځي.
د دې هېښنده پېښې د څېړنې لپاره یو لړ څېړندویان، اروا پوهان او رنځ پوهان سره راغونډ شول او دا چاره یې وڅېړله تر ډیرو څېړنو او پلټنو وروسته څرګنده شوه، چې دا ښځه هغه وخت، چې له ډیره وړه وه، جرمنیانو د دې پر کور برید کړی و او جرمنیانو چې د یرغل په وخت کومې سندرې ویلې، هغه د دې په ذهن کې پاتې شوې وې او تر اوسه ژوندۍ او یادې وې.
له اسلامي روایتونو هم د دې کیسې تصدیق کولای شو، ځکه چې په حدیثونو کې راغلي دي، کله چې ماشوم وزیږي، نو په غوږونو کې یې بانګ او اقامت وکړئ. هم دا رنګه د دین مخکیان

سپارښتنه کوي، چې ښځه او مېړه بايد د ماشوم په مخ کې له يو بل سره مينه او جماع ونه کړي، ځکه چې کېداې شي دا چاره يې د بچي پر ذهن اغيز اچوي او اولاد يې زنا کار شي.
د اسلام دغه سپارښتنې او اوامرو ته پاملرنه او ځيرتيا د پيدا کېدو له هماغو لومړيو ورځو د ماشوم د ذهن د اغيزمنتيا ښوونه کوي.

د ماشوم د تربيت وخت

وايي، چې پخوا يوې مور خپل ماشوم يو پوهته وروست او ورځني يې وپوښتل، چې اى د حكمت او پوهې څښتنه ماته ووايه، چې له كوم عمره د خپل بچي ښوونه او تربيت شورو او پيل كړم؟

پوهه، ماشوم ته څير شو پوه شو، چې ماشوم د يو كال وي، نو ورته يې وويل: مېرمنې! ته ټيک دولس مياشتې ناوخته راغلې يې؛

له دې كيسې څرګندېږي، چې د ماشوم روزنه او تربيت بايد له هماغه لومړۍ ورځې پيل شي.

هم دا راز وايي، چې يوه ورځ نامتو اديب، اندرى مالرو؛ خلكو ته د ښوونې او روزنې په اړه وينا كوله. ډيرې ښكلې او په زړه پورې خبرې يې وكړې او د خلكو خوښې شوې. كله يې چې وينا پاى ته ورسيده، نو يوه ښځه له اوريدونكيو راپاڅيده او وې ويل؛ مالرو صيب؛ زه د خپل بچي روزنه له څه وخته پيل كړم،

مالرو ورنه په ادب وپوښتل، چې ستا بچې كله پيدا كېږي؟

ښځې په حېرانتيا ځواب وركړ، كله به پيدا كيږي؟ عجيبه خبرې كوې، زما بچې خو اوس د څلورو كالو دى. مالرو چې دا خبره واوريده، نو په چغې يې وويل؛ څلور كاله؟! اوه اوه څومره د خواشينۍ خبره ده، اى خورې تا د خپل بچي ډير غوره څلور كالونه ضايع كړي دي او زياتى دې ورسره كړى دى.

وايي، چې يوه ورځ يو ماشوم له پلار سره په چكر وتلى و دواړه يو باغ ته ورسيدل، ماشوم له ونو سره لوبې كولې، په ونو كې يې يوه ونه وليده، چې له ځمكې كږه راوتلې وه. ماشوم له پلاره وغوښتل، چې دا ونه نيغه كړي.

پلار يې وويل، زويه دا ونه اوس لويه شوې ده او نه نيغېږي. پلار يې چې هوښيار و، ور زياته يې كړه؛ بچيه انسان هم د دې ونې په څير دى، كه له كوچنتيوبه او له زېږېدو وروسته د هغه سمه ښوونه او روزنه وشي او په نېغې لارې ولګول شي، نو سم او روغ لويېږي او نېكمرغۍ ته رسېږي، خو كه له كوچنتيا به دا نيالګى كوږ وكړل شي او له اخلاقي رذايلو او سپكو خويونو سره لوى شي. نو بيا يې هيڅ ښوونكى نه شي نيغولى.

د امام علی عليه السلام ځينې شعرونه، چې د روزنې په اړه دي لولو،

حرض بنيک على الاراب فی الصغر
كيما تقربهم عنياک فی الكبر
و انما مثل الاراب تجمعها
فی عنفواک الحسبا كانقش فی البحر

ژباړه: خپلو اولادونو ته په کوچنيتابه ماشوموالي کې د روغو او خوښو اخلاقو لار ښوونه وکړئ، چې سبا به ښه غوره او درانه ځوانان يا پيغلې شي او ستاسو د سترګو تور او د وياړ لامل شي، ځکه چې د ماشومانو ذهنونو او فکرونو ته د نيکو ادابو، دودونو او اخلاقو تزريقول او ور زده کول د هغه نقش او انځور په څير دي، لکه چا چې په کاڼي کاږلی وي او د وخت له تيريدو سره نه ختميږي او د بارانونو، ورښتونو او داسې نورو بدلونونو راتګ يې له منځه نه شي وړلای.

د ژوندانه لومړي اووه کلونه

د اسلام پيغمبر(ص) په يو بل حديث کې د همدغو دريو پړاوونو په بنياد د ماشومانو، هلکانو او زلميانو په وړاندې د مور وپلار د دندو او فرايضو او د روزنې اره او کلي اصول په ښه توګه په ګوته کړي دي او فرمايي:

؛ ژباړه: پرېږدئ، چې اولادونه مو اووه کاله لوبې وکړي، اووه کاله بيا تاديب او وروزل شي او اووه کاله نو (له ١٤ څخه تر ٢١ کلنۍ پورې) ستاسې سلاکار او وزير وي.

د ژوندانه په لومړيو اوو کلونو کې د ماشوم ذهن نيمګړے، پوهه کمه او بدن ناتوانه او کمزورے وي، نو مور و پلار ته ښايي، چې په ډېرې مهربانۍ، مينې او طريقې سره له هغو سره چلند وکړي د هغه ډېرې غوښتنې پوره دِ پوره کړي او اړتياوو ته يې مثبت ځواب ووايي. ماشومان د عمر په لومړيو اوو کلونو کې باچايان دي، نو مور او پلار يې بايد پرېږدي، چې ازاد وي حُکم وکړي، لوبې وکړي او باچاهي وکړي. هغه بايد محدود او مقيد نه کړي او کومه ښوونه او روزنه ورباندې ونه تپي. په دغو اوو کلونو کې ماشوم په غير مستقيم او لاشعوري توګه له خپل چاپيريال يانې کورنۍ، ټولنې، خپلوانو او نورو ماشومانو اغيزه اخلي او روزل کېږي.

خورا مهم پړاو

د انسان د ژوندانه لومړني اووه کلونه، چې د عمر ډير مهم او اغيزمن پړاو ګڼل کېږي، د انسان د شخصيت د جوړيدو کلونه دي.

په خوا به دا ګڼل کېدل، چې د کوچنيتابه کلونه يوازې د بدني روزنې او پاملرنې کلونه دي او دا عمر د ذهني احساساتي او ټولنيزې پالنې او سوونې عمر نه ګڼل کېده پخوانيو خلکو ګومان کاوه، چې که يو ماشوم په لومړيو کلونو کې د خوړو، جامو، روغتيا، استوګنې او ښوونې له اړخه ستونزې ونه لري او پراختيا ولري، بايد په بدني ودې او تعليمي اړتياوو کې تر نورو مخکې او تکړه وي، خو نن سبا د تجربې دا څرګنده کړې ده، چې ماشوم د ودې او لوبيدا په ټولو پړاوونو کې نه يوازې بشپړې بدني پاملرنې ته اړتيا لري، بلکې په احساسي، ادراکي، خيالي او ذهني وسونو او هم دا راز په بدني او د خبرو په وړتياوو او پوهې کې هم مينې او لارښوونې ته پوره پوره اړتيا لري.

هېره دې نه وي، چې هغه ګډوډۍ او ستونزې چې د ځوانانو او هلکانو په چلند او له بالغېدو وروسته د هغو په کړو کې رابرسېره کېږي، په کوچنیتابه کې د هغو احساساتو مینو او غوښتنو ته د سم پام د نه کولو له امله دي او د خوانۍ او بالغېدو ډېرې ګډوډۍ او چلنې ستونزې له دې امله پیدا کېږي، چې د کوچنیتابه په پړاو کې د دغه ډول ماشومانو د فکري ودې او ښوونې و تربیت لپاره مناسب کار نه دے شوے.

کله چې مونږ د ځوانانو او ان د لویو کسانو د ټولنیزو ستونزو، ګډوډیو او د هغوې په کړو او چلند کې د رامنځته شویو کږکېچونو او خرابیو سمه شننه او پلټنه وکړو، نو دا خبره د لمر په څېر روښانېږي، چې د ماشوم د ژوندانه په لومړیو کلونو کې د مور و پلار او پالونکیو له خوا د مینې او محبت کمښت او د سمو روزنیزو لارو نشتوالے د ماشومانو په راتلونکي ژوندانه کې د ګډوډیو او له ټولنې او حالاتو سره د هغوې د نه سمون والي سبب کېږي او په دا ډول ځوانانو او هلکانو پا پېغلو کې د اخلاقي او ټولنیزو بې لاریو او د ټولنې له اصولو او قانونو څخه د سرغړاوي له امل ګرځي.

د یو ماشوم د ژوندانه د لومړیو اوو کلونو د نفسیاتي او روحي روغتیا تر ټولو مهمه مسئله اوار په ودې، لوېیدا او په تجربې کې د هغه ازاد پرېښودل دي تاسو ته څرګنده ده، چې په دې عمر کې د ماشوم ذهن او فکر لا پوره وده نه وي کړې او د هر څیز د عقلي شننې او تجربې چمتووالے نه لري، له بل پلوه د هغه پنځګوني حواس د هغه په کړو وړو، غبر ګونونو او کارونو کې ډېر مهم رول لري، نو ماشوم د همدغو حواسو له لارې په حسي او حرکتي کارونو لاس پورې کوي، ماشوم په دې عمر کې غواړي، چې لوبې وکړي، منډې ووهي، حرکت وکړي، ښکته پورته شي او پخپله په خپل ژوندانه کې نوي څیزونه تجربه او معلومه کړي، نو د خپل چاپېریال له هر څیز سره مینه او دلچسپي لري او غواړي هغوې ته لاس وروړي او تجربه او معلوم یې کړي.

د پېنځو حواسو (لیدل، اورېدل، ویل، بُویَوَل او لمس کول) په کارولو کې ازادي د ماشوم د ودې، غوړېدو، د هغه د حسي خوځښتونو د نوښتونو او پرمختګ لامل کېږي، نو په دې عمر کې باید داسې کار ونه کړے شي، چې د ماشوم باچاهۍ او د حکم ورکولو احساس ته زیان ورسي.

کله چې یو ماشوم په ټول پام او ځیرتیا سره په لوبو او کار لګیا وي، نو هغه ته امر او نهي کول نه دي پکار، اړرونه او امرونه نه دي ورکول پکار او هغه له خپل کار او فعالیته نه دي غړول پکار.

اوس مهال هغه مور و پلار د خپلو اولادونو په ښوونه او روزنه کې بریالي دي، چې د خپلو اولادونو ښوونې او روزنې ته وخت ورکوي او هغه هېواد پر مختګ کولاې شي، چې د خپلو ماشومانو د ودې، لوبو او فعایتونو لپاره مناسب حالات، اړتیاوې او امکانات پوره کولې شي.

که ماشوم د خپلې ودې او لوبیدو لپاره فضا او چاپېریال مناسب او سم ومومي او د خپل وجود انرژي او خوراک په سمې او مناسبې فضا کې ولګوي، نو ډېر زر خپل روحي او اخلاقي انډول پیدا کوي.

ماشوم باید لومړي اووه کلونه په بشپړې باچاهۍ، ازادۍ او د امکاناتو په لرلو سره تیر کړي او که په کوم دلیل ده هغه باچاهۍ او واکمنۍ ته ګوزار ورکړل شي، روحي او نفسیاتي انډول یې خرابیږي.

په ښوونځیو کې د ماشومانو د ډېرو نفسیاتي او ارواییي ستونزو لامل په کورنۍ کې د ودې او روزنې د سمو حالاتو او فضا نشتوالے دے.

یو ماشوم چې پیدا کېږي، باید د مور د مینې او محبت د احساس تر څنګ دا کراري او ارامښت هم ولري، چې په وخت ویده کړے شي، په وخت وېښ کړے شي، شودې ورکړل شي، جامې یې بدلې شي او ژاړا ته یې مناسب ځواب وویل شي.

که د ژوندانه په لومړیو اوو کلونو کې د ماشوم په وړاندې د مور او پلار غبر ګونونه مناسب او په ځاے وي، نو ماشوم هم په راتلونکي ژوندانه کې او په خپل شخصیت کې روحي او اخلاقي انډول او غږملتیا پیدا کوي او که مور و پلار او روزنکي یې اړتیاوو او غوښتنو ته مناسب ځواب او غبرګون و نه ښیي، نو دا چاره د ماشوم په راتلونکي ژوندانه کې د هغه په شخصیت کې د نانډولۍ او کمزورۍ لامل کېږي.

مانا دا چې ماشوم باید په دې عمر کې بېخي ازاد پرېښودل شي، د خواوشا کسانو له مینې پوره پوره خړوب او موړ شي. په دې عمرکې د ماشوم روحیه ډېره نازکه، حساسه او نرمه وي او باید هیڅکله ونه ځورول شي.

ځینې مور و پلار دا ګومان کوي، چې ماشوم باید په دې عمر کې د هغوي ټول ؛وکړه؛ ؛مه کړه؛ او امرونه واوري او د مور و پلار بشپړ مطیع او منونکي وي. حال دا چې مور و پلار باید وپوهېږي، چې ماشوم په دې عمر کې ستاسو خبرې نه شي اورېدې یا غلي نه شي کېناستلاې، چې هېڅ حرکت او خوځښت ونه لري او له خواوشا ځیزونو او خلکو سره کار ونه لري، بلکې د اسلام او نویو علمي ځیزونو له مخې دا مهال د ماشوم د ازادۍ باچاهۍ د هراړخیزو غوښتنو، خوځښت، لوبو، بوختیا، ازادو فعالیتونو او بالاخره د هغهٔ د ودې، ازادۍ او غوړېدا مهال دے.

په دې عمر کې پکار ده، چې د اولاد له طبیعي فعالیتونو او لوبو مخنیوې ونه شي او د هغه د غوښتنو او ګروهنو مخه ونه نیول شي، بلکې هغه باید په ازاده، چې هر څه یې زړه غواړي وکړي او خپله تلوسه، تجسس او د پلټنې احساس تجربه کړي، البته دا ځیزونه پخپله د دې عمر د ښوونې او روزنې یوه موخه ده.

رسول الله (ص) فرمايي: ؛د ماشوم د باچاهۍ دوره مور و پلار ته د هغه د امر او نهي کولو پړاو دے؛
هغه مور و پلار په خپلو بچو خپله خبره منلاې شي، چې په لومړي پړاو کې يې د اولادونو خبرې منلي او پام يې ورته کړے وي، هغه مور و پلار چې د ماشوم د غوښتنو په وړاندې ودرېږي او د هغه بدني او روحي اړتياوې پوره نه کړي، په ماشوم باندې خپله اغېزه او د خپلې خبرې اغېز هم له لاسه ورکوي او له بل پلوه د ماشوم د پټو وړتياوو او استعدادونو د غوړېدو او ودې مخه هم نيسي.

په لومړنيو اوو کلونو کې د ماشوم د پاچاهۍ مثبتې او ارزښتناکې اغېزې

۱:– د ماشوم د پټو وړتياوو برسېره کېدا:

يو ماشوم، چې په ارام چاپېريال کې په ازاد ډول مخه کړي، چې هر څه غواړي کولاې يې شي، نو طبعاً د هغه ذهن دې ته چمتو کېږي، چې خپل ټول وس او وړتيا وکاروي او استعداد رابرسېره کړي، ځکه چې ماشوم ته د خپلو غوښتنو څرګندولو په لاره کې که څه خنډ نه ښکاري، نو خپلې وړتياوې څرګندوي.
له بل پلوه همدا تجربې پخپله د ماشوم د پوهې او علم د زياتېدو او د هغه د نوښت د وس د ډېرېدو لامل کېږي. برعکس که ماشوم ازاد نه وي او د هغه طبيعي غوښتنو ته پام ونه شي او يا ان د ماشومانه اړتياوو مخه يې ونيول شي، نو هغه د خپلو وړتياوو د برسېرولو او غوړولو موقع نه مومي داخلي محرک او انګېزه يې خپل کېږي او د ودې امکان نه مومي، نو داسې ماشومان په راتلونکې کې هم وده او پرمختګ نه کوي او له دوي بايد د نوښت او ايجاد هيله ونه لرو.

۲:– په مور و پلار د ماشوم باور:

په لومړو اوو کلونو کې که ماشوم محسوس کړي، چې هر څه چې غواړي مور و پلار يې ورکوي، نو په مور و پلار يې باور او اعتماد پېدا کېږي او مور و پلار خپل ملګري، مرستيال او په ژوندانه کې يوه تکيه ګڼي او ورسره مينه پېدا کوي او کله چې د بالېغېدو مهال ته ورسېږي، نو ځان له عاطفې او جذباتي نظره د مور و پلار د مينې پامته داره او په هغوي پورې پېيلې ګڼي. د هغوې خبرې ته غوږ نيسي او له تجربو او لارښوونو يې ګټه اخلي او په خوانۍ کې هم، چې د ژوندانه په ډګر کې ګام کېږدي او ټولنې ته ورننځي، په ستونزو او ربړو کې مور و پلار خپل مل او لارښود ګڼي. له هغوې سره خپلې ستونزې او مشکلات شريکوي، څېړي يې او له مور و پلار څخه سلا اخلي، ځکه چې مور و پلار خپل خوا خوږي او ملاتړي ګڼي.

د عمر په دې پړاو کې، چې بچې په مور و پلار باور او اعتماد پیدا کړي، نو د هغوي استدلال او دلیل هم مني او په هر حال کې ورته د مور و پلار خبره پخه او سمه ښکاري او عمل پرې کوي.
د ډېرو ځوانانو د ستونزو او ربړو یو لامل دا دے، چې په کوچنیتابه کې د هغوي روحي او احساسي اړتیاوو ته پاملرنه نه وي شوي، د دې کار پایله (انجام) دا وي، چې دغو ماشومانو په مور و پلار باور نه وي پیدا کړے.
هغه مور و پلار، چې په کوچنیتابه کې یې د خپلو اولادو ښو شخصیت د جوړېدو تر ټولو مهم او حساس پړاو، چې ماشوم یې ښځي په اختیار کې وي، له لاسه ورکړے وي، په لوېوالي کې په ماشوم باندې مناسبه او ضروري اغېزه نه شي اچولے او پر هغوي نفوذ نه شي لرلاې، ځکه چې ماشومان سوکه سوکه له هغوي لرې کېږي او متقابل باور له منځه ځي تر دې چې د ځوانۍ په پړاو او ولوله کې، چې د ماشوم د استقلال او خپلواکۍ غوښتنې احساس رابرسېره کېږي، د مور و پلار او دغه ډول ماشومانو تر مینځ واټن زیاتېږي او دا واټن، چې څومره ژورېږي له مور و پلار یې هغو مره کرکه پیدا کېږي. له بل پلوه د لارو کوڅو فرصت غواړي، ملګري او دوستان، د غولونکیو خواخوږیو، مینو او دوستیو په څرګندولو سره د ځوان له کمښت او نیمګړتیا ناوړه استفاده کړي. دغه ډول زلمي یا پېغلې ډېر زر ځان ته راکاږي او پر شخصیت یې اغېز اچوي.
که دغه ظاهري دوستان، ملګري یا سویلۍ بې لارې وي، نو له کورنۍ څخه د هلک یا جینۍ د لیرې کولو او د دوي تر مینځ د واټن د زیاتولو له پاره مناسبه زیمنه براروي او کېداي شي داسې هلک یا جینۍ اخلاقي کږلاریو یا ټولنیزو ګډوډیو او بې لاریو ته راکاږي. د دغو ټولو ناوړه پایلو لامل دا دے، چې دا ډول کسانو غوښتنو او روحي اړتیاوو ته په تېر وخت کې مناسبه پاملرنه نه ده شوې او د هغه د عمر له غوښتنې سره سم سلوک نه دے شوې. او د هغه ډېرو غوښتنو ته منفي ځواب ویل شوې دے، نو پرونې ماشوم، چې نن زلمے شوې یا پېغله شوې او د خپلواکۍ احساس یې رابرسېره شوې د خپل پلار و مور په خبرو کې کومه دلچسپي نه لري، خبره یې نه اوري، له هغوي لیرې کېږي او خپلې ستونزې او مشکلات له هغوي سره نه ګډوي، ځکه چې خپلو تېرو تجربو ته په پام سره هغه فکر کوي، چې که له مور وپلار سره خپلې ستونزې او مسایل شریک کړي او له هغوي مرسته وغواړي، نوبیا هم د تېر په څېر منفي ځواب ویني او د غوښتنو او پرېکړو مخه به یې ونیول شي.

۳: د اطاعت پړاو لپاره د ماشوم چمتووالې:

کله چې مور و پلار په دې خبره بریالي شي، چې له ماشوم سره دوستانه او نژدې اړیکي پیدا کړي او پر ځان د ماشوم باور لاسته راوړي، نو ماشوم هم ورسره مینه پیدا کوي او په زلمیتوب یا پېغلتوب کې د هغوي لارښوونو ته پاملرنه کوي او معقولې خبرې یې اوري، ځکه چې ماشوم دا

احساس کوي، چې لکه څنګه مور و پلار په تېر وخت کې د هغه احساسات درک کړي او تل یې هغه په غوړېدلي او ورين تندي او خوشالۍ منلي دي او د دهٔ شوق، ذوق، تلوسې او تجسس ته يې مثبت ځواب ويلے، اوس به هم د هغه د زده کړې او نورو تجربو لپاره زمينه برابروي، نو ماشوم له مور و پلار سره مينه او ګروهنه پيدا کوي او د خپلو تجربو او علم په زياتولو کې د مور و پلار له سپارښتنو او لارښوونو کار اخلي.

اوس چې هلک يا جنۍ په دې عمر کې وي، چې تجربې و مومي، نو د نورو تجربو ته هم ځير کېږي او له هغوي هم ګټه اخلي او د مشرانو او مور و پلار ټولې تجربې او لارښوونې په خلاص تندي مني.

مانا دا چې په کوچنيتابه کې د مور و پلار له خوا د امنيت احساس او پر ماشوم د مور و پلار باور، غوښتنو او احساساتو ته يې پام، په لويوالي کې د هلک يا جنۍ له خوا پر مور و پلار د باور او اعتماد لامل کېږي او په دې ډول ماشوم په لويوالي کې د مشرانو اطاعت او د مور و پلار خبرو ته چمتو کېږي، له روحي او نفسياتي نظره له خپل عمر سره سم له مور و پلار هر ډول لارښوونې او تجربې تر لاسه کوي او د هغو تجربو له زده کولو خوند اخلي.

٤: په راتلونکي عمر کې د ماشوم روحي ارامښت:

دا رښتيا ده، چې د ماشوم د راتلونکي ژوندانه (زلميتوب يا پېغلتوب) کراري او ارامښت په کوچنيتابه او د باچاهۍ پر مهال کې د هغه په خپلواکۍ، تجربې او په خپلواکه توګه له هر ډول امکاناتو څخه په ګټه اخيستنې پورې تړلې دے.په ځوانۍ يا پېغلتوب کې ارامښت، نرمي او د خبرې منل په کوچنيتابه کې د ماشوم د فعاليتونو، لوبو او خپلواکه کارونو ته پاملرنه ده. له هم دې امله د خداې ګران رسول (ص) فرمايي ؛ ښومره ښه خبره ده، چې ماشوم په کوچنيتابه کې ښې لوبې، حرکت او خوځښت ولري، چې په لوېوالي کې کرار او ارام وي؛ (يستحب عرامه الغلام فے صغره ليکون حليما فے کبره)

٥: پر ځان باور، د روحې او خپلوانکه شخصيت جوړښت

هغه څيز، چې په کوچنيتابه او لويوالي کې د ماشوم د شخصيت او پر ځان د باور او اعتماد لامل ګرځي او ماشوم خپلواکه، هوښيار او باوري جوړوي، په کوچنيتابه کې د هغه خپلواکي او تجربه ده.

ماشوم په کوچنيتابه کې هر څه په اسانه توګه تجربه کوي او ازمايي يې او په عمل هغو تجربو پايلو ته رسېږي. او دغه پايلې هغه يقين ته رسوي، ښومره چې د يو ماشوم لپاره فضا او چاپېريال مناسب وي هغومره هغه د خواوشا پر حقيقتونو د پوهېدلو لپاره چمتو کېږي او له دې امله په هغه کې پرځان تکيه، اعتماد او خپلواکي پياوړې کېږي. په داسې چاپېريال کې لومړې غوښتنې دي،

بيا کول دي او بيا ورپسې پر ځان د باور او اعتماد پيدا کېدل او بالاخره د يو خپلواک، پوخ او رغنده شخصيت جوړېدل.

د بادشاهۍ د پړاو ځو سپارښتنې

هغه ستونزې او مشکلات، چې مور و پلار يې د ماشوم په لومړيو اوو کلونو يعنې د هغه د باچاهۍ پر مهال (وخت) محسوسوي، زياتره پخپله د مور و پلار ستونزې او مسايل دي نه د ماشوم ځکه چې ډېر مور و پلار نه غواړي، چې ماشوم ته خپل پوره پوره وخت ورکړي او د خپل وخت يو ځو شېبې هغه ته جلا (جدا) کړي او پوښتنو ته يې مثبت او ښه ځوابونه ووايي. له بل پلوه دا ډول مور و پلار د ماشوم له پاره داسې فضا او چاپېريال برابروي، چې په هغې کې ټول ځيزونه د مور و پلار په خوښه، غوښتنه او ګروهه برابر شوي وي، نو داسې فضا د ماشوم د طبيعي حرکتونو، خپلواکو فعاليتونو او فطري غبرګونونو له پاره مناسبه نه ده. اوس چې ماشوم په داسې چاپېريال کې ژوندانه کولو ته اړ دے، نو له خپلو غوښتنو، تلوسو او هيلو او اړتياوو سره سم هر ځيز ته، چې لاس وروړي او هر لور ته چې خوځي د مور و پلار او نورو مشرانو له مه کوه، وکړه، کېنه، ليرې شه، لاس ورنه وړې، اخوا ورنه شې او داسې نورو اوامرو او نواهيو سره مخامخ کېږي.

دا ډول چاپېريال د ماشوم له روحي، روغتيايي او نفسياتي سلامتيا سره توپير لري. او د دې نوي نيالګي غوښتنې ځپي او د هغه پټو او نغښتو وړتياوو د ودې او غوړېدا مخه نيسي.

البته د ماشوم د ژوندانه له چاپېرياله بايد هغه ځيزونه، چې د هغه له پاره خطر لري، ليرې کړي شي، خو ماشوم هېڅ کله د خواوشا ځيزونو له ځورولو خرابولو منع کول پکار نه دي.

مور وپلار ته ښايي، چې د ماشوم د ژوندانه چاپېريال او فضا داسې برابر کړي، چې ضروري ځيزونه په سمو او خوندي ځايونو کې کېږدي او خطرناک او تېز ځيزونه لکه بياتي، چاړه، زهرجن درمل، مهم کتابونه، ليکنې، يا ګران بيه او ماتېدونکے سامان د ماشوم له لاسونو ليرې او په خوندي ځاې کې وساتي.

مور و پلار بايد هغه الکترونيکي او نور داسې سامانونه، چې خراب شوي او غواړي جوړ يې کړي، له ماشومه پټ دا کار وکړي او که جلا ځاې نه لري، نو کله چې ماشومان ويده وي دا کار دې وکړي او که د ماشوم په مخکې يې کوي، نو هغه دې په غوسې او رټلو له ځانه ليرې کړي.

هم دا راز لويو هلکانو، پېغلو او مشرانو وروڼو، خوېندو ته ښايي، چې خپل سامانونه د ماشوم له لاس څخه ليرې او پټ ساتي، ميندې بايد د ګنډلو سامان مشين، ستنې او داسې نور ځيزونه له ماشومه ليرې وساتي او کله چې ماشوم ويده وي ګنډل دې کوي، ځکه چې که ماشوم دغو ځيزونو ته ورنږدې شي او خداې مه کړه ځان خوږ کړي، نو ماشومان ګرم نه دي، بلکې د دې پېښې اصلي ګناه د مور و پلار پر غاړه ده.

که تاسو د خپلو اولادونو و ده ورتیاوو غوړېدل غواړئ، نو باید تل هڅه وکړئ، چې د ماشوم باچاهۍ او واکوالۍ ته کوم زیان و نه رسېږي او هره ورځ ماشوم ته د ؛مه کوه؛ او ؛ وکړه؛ ؛لیرې شه ؛او ؛اخوا شه؛ ؛لاس ورنه وړې؛ او داسې نورو تلقینونه او امر و نهې مه کوئ؛

که ماشوم داسې یوه غوښتنه وکړي، چې پوره کول یې شونې نه وي یا اولاد ته زیان رسوي، نو د هغه د باچاهۍ په ساتلو سره د هغه پام په ډېره ښه توګه بل پلو ته وګرځوئ او داسې کار ته یې پام وګرځوئ، چې څه ناڅه د هغه د غوښتنې ځای ونیسي او په داسې چل، چې ماشوم متوجه نه شي خطرناک څیز د هغه له لاسه لیرې کړئ.

د بېلګې په توګه که ماشوم چاړه یا بیاتي لاس ته راوړه، نو له چغو او غوسه کېدو پرته په یوې طریقې سره د هغه پام د لوبو نور سامان ته واړوئ او چاړه ترې واخلئ. البته غوره دا ده، چې مخکې له مخکې د ماشوم له لاسته راوړنې څخه داسې څیزونه لیرې وساتل شي، چې د هغه له پاره خطرناک وي او مونږ مجبور شو، چې هر څیز د ماشوم له لاسه واخلو او وکړه، مه کړه، وکړه ځکه چې دا مهال د ماشوم د باچاهۍ، د هغه د تلوسو هیلو او ګټه ورو حسي تجربو مهال وي، نو باید د هغه د تجربو مخه ونه نیول شي او د هغه د نوښتونو او د استعداد د غوړېدو ځنډ نه شو.

دا پړاو له محسوساتو سره د ماشوم د بلدتیا او اشنایي مهال دے او په دې عمر کې، چې د ماشوم حسي تجربې څومره پیاوړې وي، په راتلونکي ژوندانه کې به هماغومره پیاوړې تفکر، تعقل او نوښت ولري.

هم دا راز مور و پلار او مشران باید په دې عمر کې د ماشومانو د لوبو او فعالتونو له پاره مناسبه او پراخه فضا برابره کړي، چې ماشوم په خپلواکه توګه خپلې تجربې وکړای شي. پکاره ده، چې تل د ماشوم غوښتنو ته پام وشي او له بل پلوه له هغو ټولو وسایلو او څیزونو، چې د هغه د سپکاوي او د شخصیت د خرابېدو لامل کېږي، لیرې وساتل شي.

البته دلته د هېواد د چلونکیو او حکومت دنده هم دا ده، چې د راتلونکي نسل او د نن ماشومانو او د سبا ځوانانو د ودي او د هغوي د استعدادونو د غوړېدو له پاره مناسبې زمینې، پارکونه او د لوبو ځایونه جوړ کړي، چې د یو هېواد د ماشوم استعدادونه او وړتیاوې، چې د یو قام پانګه او شستنه ګڼل کېږي، بې ځایه لاړ نه شي.

د ژوندانه درېیم اووه کلونه

د ژوندانه درېیم اووه کلونه،چې له پېنځلس کلنۍ پیلېږي، د بالغېدو او ځوانۍ عمر دے.د ژوندانه په دې پړاو کې زلمې د بالغېدو د بحران او بدلانه له امله بېلا بېلې او متفاوتې ګروهنې، غوښتنې او احساس لرې.

له يوې خوا ماشومانه ځان غوښتنه او له نورو سره له مينې اودلچسپۍ سره اخښل کېږي. ښځله يا زلمې له دې سره سره، چې غواړي له خپلو دوستانو او ملګرو سهر وي، يوازېتوب هم غواړي. پرونې خوخوځنده او ولوله ناک ماشوم په ننني حساس او ژر خپه کېدونکي او نازک هلک يا زلمي بدل شوے وي او د بدن چټک بدلونونه او اوښتونو نه د هغه پر روحي او نفسياتي حالاتو ډېر اغيز ښندي په هغه کې د جنسي ځواک له راپېدا کېدو سره د مخالفت جنس په پرتله يو ځانګړے احساس پېدا کېږي.

دا مهال هلک ډېر حساس، نازک او زر خپه کېدونکے وي او د نورو د کړو وړو پر وړاندې چټګ غبرګون ځرګندوي. کله کله له ځان سره چورته او سوچونه وهي او کله د خواوشا کسانو خبرو ته ځير کېږي. په دې عمر کې نجلۍ يا هلک ډېر زر له همزولو تقليد او زده کړه کوي او د هغوے د کړو او چلند پېروي کوي، د شخصيت له نظره د کوچنيتابه نسبي کراري له نابرابره بدلا نه سره مخامخ شوے وي او په هلک کې يو ډول داخلي محرکونه او بېل کونکے قوت پېدا کېږي، چې يو اړخ يې د خپلواکۍ غوښتنې هم وي د هغه ټولنيزه غړملتيا ګډه وډه شوې وي او پټ ځواک يې په يو ډول د رابرسېره کېدو هڅه کوي.

نو په کړو وړو کې يې د ځان ښوونې، ځان منني او د ځان د ځرګندولو او نورو نه د ورمحسوسولو احساس ډېر وي. غواړي، چې په نورو کې مطرح شي، نوم يې وشي، ورته پام وشي او يو رول يا دنده په غاړه واخلي. البته حالات او شخصيت يې سست او ناپايداره وي او کله کله په نورو بې باوره کېږي او کار ته ډېره حوصله نه لري له خپلو نيمګړتياوو سره مقابلې ته متې رانغاړي، په نوروپورې د پېلتيا او پيوستون وخت يې پوره شوے وي او غواړي د خپلواکه ژوندانه بنسټ کېږدي.

د هغه د خواوشا کسان، مشران او په ېېره بيا مور و پلار بايد د هغه په دې حالات او د هغه په کړکېچن او حساس پوزېشن پوه شي ا له هغه سره د ې په مينه، محبت او ځانګړي نزاکت سره چلند کوي لکه څنګه چې د خدا ے رسول فرايي: تاسو ته سپارښتنه کوم، چې ځوانانو يا پېغلو سره نرم او مهربان اوسئ، ځکه چې د هغوے زړونه نو په ځينو ځايونو کې بايد د هلک او نجلۍ په غلطيو شترګې پټې کړا ے شي او ورځنې تېر شئ. پکار ده، چې تل هغه له ځان سره نږدې وساتو او تر خپله وسه ورسره ملګرتيا وکړو او د هغه روحي او عاطفي اړتياوو ته ځواب ووايو.

د مور و پلار او مشرانو د ښه چلند او صحيح کړو وړو له امله ورو ورو د کوچنيتابه نښې ختمېږي او په هلک کې د ځوانۍ او ورې نښې احساسېږي. د عمر په دې پړاو کې د زلمي او هلک ذهني وده چټکېږي او له ذهني نظره عقلي بلوغ ته نږدې کړېږي.

د خدا ے رسول حضرت محمد (ص) د عمر په دې پړاو کې د ماشوم پوزيشن د وزير پوزېشن ګڼلے او د دې مانا دا ده، چې هغه نور د اطاعت، خبره منلو او ازموينې پړاو تېر کړے او د کورنۍ په هېواد کې د وزير رول لوبوي.
ماشوم د بالغېدو بر مخه په کورنۍ کې کوم مسوليت او دنده نه لري، خو کله چې بالغ شي، نو ښايي چې يوه دنده وروسپارل شي او د کورنۍ د راننده پېښې يوه برخه په اوږو واخلي. په بله مانا بايد د مور و پلار مرستيال شي او د کور د چارو په چلولو او پرېکړو کې ورسره سلا وشي. په پريکړو کې يې خبرو ته پام وشي او د شخصيت درناوے يې وشي، چې په دې ډول يې د خپلواکۍ غوښتنې او ځان ځرګندونې جذبه پوره شي. په دې عمر کې هلک د دين په اړه هم ډېر سخت احساسات پيدا کوي، نو بايد داسې فضا ورته برابره شي، چې د احکامو او عقايدو له نظره هم بشپړ شي.
دغو خبرو ته په پام سره د ماشوم په وړاندې د مور و پلار مهمه دنده او فرض ښه ځرګندېږي.

د روزنې مسوليت

مور و پلار د ماشوم د روزنې مسوليت پر غاړه لري. د خدا ے ګران استازے حضرت محمد (ص) فرمايي؛ خپل اولادونه وروزے (ادبو اولادکم فانکم مسئولون عنهم) ؛او تربيت يې کړئ په رښتيا چې له تاسو به د هغه په اړه پوښتنه کېږي؛.
امام سجاد عليه السلام هم د بچو د حق په اړه فرمايي ؛...او په تا باندې د بچې حق دا دے، چې خبر شې، چې هغه ستا له وجوده دے او په دې نړۍ کې د هغه ښه او بد په تا پورې تړلي دي. ته د هغه د رابلنې مسول يې، نو ستا عمل بايد د هغه په اړه د هغه چا د عمل په څېر وي، چې پوهېږي، که له بچي سره نيکې وکړي، نو جزا او بدله به ورکول کېږي او که لنډون وکړي، نو سزا به ويني؛
[۱]امام سجاد عليه السلام له خدايه غواړي؛ اے خدايه له ما سره د اولاد په روزنه کې مرسته وکړې.
د خدا ے رسول(ص) ؛اے خلکو تاسو ټول د خپلو لاس لاندې کسانو څاورنکي او مسول ياست، څوک چې د ځان او نورو په سمولو او اصلاح لګيا وي، د هغه چا په څېر نه دے، چې يوازې د خپلې اصلاح په فکر کې وي او څوک چې د نورو ازار او خورو زغمي او د هغه چا په خبر نه دے، چې هوسا، ارام او سوکاله ژوند کوي. د اولاد او کورنۍ د سختيو زغمل د خدا ے پر لار کې د جهاد په څېر دے.؛
له دې روايته ځرګندېږي، چې مور و پلار بايد د اولاد د حقوقو په ورکولو او پوره کولو کې سستي ونه کړي او د خپلو اولادونو له روزنې سرغړونه ونه کړي.

له ماشومانو سره عادلانه چلند

يوه ورځ يو سړے له خپلو دوو اولادونو سره د خدا ے رسول ته ورغے.پيغمبر (ص) وليدل، چې دغه کس خپل يو بچې ښکل کړ او بل ته يې څه پام ونه کړ د خدا ے ګران استازي، چې کله د هغه دا ناعادلانه او بې انصافه چلند وليد ، نو ورته يې وفرمايل؛ له خپلو اولادونو سره له انصاف او برابرۍ ولې کار نه اخلې؛ بيا يې وفرمايل ؛ په خپلو اولادونو کې له انصافه کار اخلے؛ لکه څنګه چې غواړئ، ستاسو اولاد او نور خلک ستاسو په چارو او معاملو کې له انصافه کار واخلي؛ وايي، چې يوه ورځ يوه ښځه له خپلو دوو بچيو سره د خدا ے دا ستازي ماندينې بي بي عايشې ته ورغله. بي بي عايشې هغې ته د خرما (کجورو) درې دانې ورکړې، ښځې هر يوه ته يوه يوه خرما ورکړه او دريمه هغه يې نيمه کړه او هر يوه ته يې نيمه نيمه ورکړه.

کله چې د خدا ے رسول کور ته راستون شو ، بي بي عايشې ورته کيسه وکړه، د خدا ے رسول وفرمايل، ته د دې ښځې په کړو حيرانه شوې، حال دا چې خدا ے تعالے به د همدې کار له امله هغه جنت ته شوځي.[۲]

د پيغمبرانو په سيرت کې د ماشومانو تر منځ عدل

نعمان بن بشير وايي؛ يوه ورځ يې پلار ماته يوه ډالۍ راکړه، خو زما نورو ورونو اوخوايندو ته يې څه ورنه کړل. مور مې عمر بنت رواحه ته وويل ستا دا کار سم نه دے. زه دې په دې کار خوشاله نه يم او راځه، چې په دے اړه د خدا ے تعالے له رسول څخه پوستنه وکړو ، که هغه ستا د کار سپيناوے وکړ، نو زه يې منم. دواړه د خدا ے استازي ته ورغلل او پلار مې له رسول الله مبارک پوښتنه وکړه، چې ما خپل يوه بچي ته ډالۍ ورکړه او ښځه مې وايي، چې دا کار دې سم نه دے بايد دخدا ے رسول يې د سموالي ګواهي ورکړي، نو تاسو په دې کې څه واياست؟

د خدا ے رسول پوښتنه وکړه؛ ټولو بچيو ته دې واسې ورکړي؟وې ويل: نه

هغه حضرت (ص) وفرمايل: نو له خدايه وويرېږئ او په بچيو کې له انصافه کار اخلئ، زه په ظالمانه کار ګواهي نه ورکوم (يائې ستا دا کار له نورو بچيو سره يو ډول ظلم دے). [۳]

په ماشومانو کې د مينې په ويشلو کې بايد له ډېرې ځيرتيا کار واخستل شي

حضرت يعقوب عليه السلام دولس زامن لرل، چې په هغوے کې دوه زامن يانې يوسف او بنيا مين له بلې مور وو ، چې راحيل نوميده.يعقوب عليه السلام به دغو دوو بچو په تېره بيا يوسف عليه السلام ته ډېر پام کاوه او زياته بينه به يې ورسره کوله، ځکه چې لومړے خو دوے تر ټولو واړه او کشران وو او طبعا زيات ملاتړ او مينې ته يې اړتيا لرله او دويمه دا ، چې ځينې روايتونه وايي، چې دوے دواړه يسيران وو او مور يې يانې راحيله بي بي په حق رسېدلې وه، نو له دې امله

چې د مور له مينې بې برخې وو، حضرت يعقوب به ورره زياته مينه كوله، چې دا كمے يې پوره كاندي.
تر دې ورتېر حضرت يوسف عليه السلام ډېر هوښيار او نابغه و او دا چارې د دې لامل شوې، چې حضرت يعقوب عليه السلام په ځرګنده له هغه سره تر نورو زياته مينه وكړه. د يوسف حاسدانن ورونه بې له دې، چې د غو ټكيو ته پاملرنه وكړي، له دې چارې سخت خپه شول او په خپلو كې يې وويل، چې زمونږ پلار له يوسف او د هغه له ورور سره ډېره مينه كوي، حال دا چې موږ ټكړه يو، د كور كارونه كوو او د پلار او نور كور چارې پرمخ بيايو، نودا خو له مونږ سره زياتے دے.
بيا يې په يو اړخيز قضاوت سره خپل پلار وغنده او وې ويل: ځرګنده ده، چې زموږ پلار په غلطه روان دے. له حضرت يوسف عليه السلام سره د ځېلې او حاسدۍ احساس بالاخره هغوے يو پلان ته ورسول او په خپلو كې يې پرېكړه وكړه، چې يا خو بايد يوسف ووژنو او يا يې له دې ځايه دومره كرې كړو، چې د راستنېدو امكان يې نه وي. بيا به نو پلار ټوله مينه له مونږ سره كوي او ټوله پام لرنه به يې موږ ته راوګرځي، خو په دوے كې يو ورور، چې ډېر هوښيار او پوهه و، د حضرت يوسف عليه السلام د وژلو له پلان سره مخالفت وكړ او وړانديز يې وكړ، چې يوسف به نه وژنو، بلكې په يو كوهي (چاه) كې به يې وغورځوو، چې ژوندے پاتې شي او كه كومه قافله يا كاروان ورباندې راغے، له ځانه سره يې يوسي، نو موږ به هم ترې خلاص شو او لاسونه به مو هم په وينو سره نه شي.
لنډه دا چې ټولو ورونو د سيل او چكر په پلمه يوسف عليه السلام له ځانه سره يووړ او يو كوهي ته يې وغورځاوه. په ژاړه پلار ته ستانه شول او وې ويل، چې بابا جانه موږ په لوبو لګيا وو او د غشو ويشتلو او سورلۍ سيالي مو كوله او يوسف مو، چې ډېر وړوكے و له خپل سامان او جامو سره كښيناوه، خو موږ په لوبو كې دومره بوخت شوو، چې ان خپل ورور مو هم هېر شو او چې كله خبر شوو، يو بې رحمه لېوه راغلے و او هغه يې څيرلے و.
بيا د دې لپاره، چې خپله خبره پخه ړي، د حضرت يوسف عليه السلام كميس (خت) يې هم په وينو لړلے پلار ته وښود. [٤]
په قران شريف كې نور ډېر سبقونه هم شته، خو يو سبق يې دا دے، چې ميندې او پلرونه بايد له خپلو اولادونو سره د مينې په ځرګندولو كې له ډېرې ځيرتيا څخه كار واخلي.
كه څوک هم حضرت يعقوب عليه السلام په دې لړ كې كومه خطا نه ده كړې او كه له يوسف او د هغه له ورور سره يې مينه كوله، نولاملونه يې هم هغه وو، چې مخكې مو بيان كړل، خو په هر حال له دې كيسې معلومېږي، چې له ماشومانو سره په چلند او مينه كې بايد له ډېرې ځيرتيا او پاملرنې كار واخيستل شي، ځكه چې كله كله له يوه ماشوم سره زياته مينه او يو كس ته زياته توجه دبل

ماشوم په زړه کې داسې کینه او حسد جوړوي، چې هغه بیا هر یو بد او ناوړه کار ته لاس اچوي او د هغه شخصیت دومره ماتوي، چې هغه ان د خپل ورور یا خور وژلو او ورته د زیان رسولو لپاره هېڅ برید نه پېژني. هر ډول چې وي، خپله غوسه ښکاره کوي او که د غوسي او خپلې د څرګندولو وخت ونه مومي، نو په زړه کې یې کینه حسادت او د کمي احساس پاتې کېږي او دمحبت او بینې دکمښت له احساس سره لویېږي او کله کله کېدا ے شي په نفسیاتي او روحي ناروغیو اخته شي.

ښه مې یاد دي، چې زما دیوملګري وړوکے زوے ناروغ شوے و او طبعا مینې او روغتیا پالنې ته یې ډېره اړتیا درلوده. پلار یې دهغه مشر ورور ته دهغه د ساتنې او روغتیاپالنې او ورسره د مینې کولو دنده سپارلې وه اوهغه یې په دې کار ګومارلے و. څه موده نه وه تېره، چې مشر زوے یې په یوې ناپېژاندې نفسیاتي او اروایي ناروغۍ اخته شو، ما مې ملګرې ته وویل زما په خیال ستا د مشر زوے ناروغي د مینې د کمښت او د محبت د نیمګړتیا احساس اره ناروغي یې دا ده، چې مینه ورسره کمه شوې ده د پلار یې باور نه کېده، تر دې چې رنځپوه ته یې وروست، هغه اروایي رنځپوه روته وویل، چې ستا زوے کومه ځانګې ناروغي نه لري، د دي اره ناروغي دا ده، چې د مینې د کمي له احساس سره مخ شوے دے، ځکه چې کشر ورور ته یې ډېره پاملرنه او ورسره مینه شوې او له ده سره کمه

له همدې امله حضرت امام باقر علیه السلام فرمایي: زه کله کله لو یوه بچي سره ډېره مینه کوم هغه په خپل زنګانه کېنوم او خواږه ورکوم. حال دا چې پوهېږم دا دومره مینه د هغه بل حق ده، خو دا کار د دې لپاره کوم، چې کوم بچےے مې د نورو په خلاف ونه هڅېږي، له بل سره یې حسد پیدا نه شي او هغه کار ورسره ونه کړي، چې د یوسف ورونو هغه سره کړے و.[٥]

په ماشومانو کې عادلانه قضاوت او د بېۍ ناوړه پایلې عدالت

امام صادق علیه السلام فرمایي: ماشومانو به د ښوونځي درسونه حضرت علي علیه السلام ته وړل او دوے به یې په منځ کې پرېکړه کوله او ښه او غوره به یې معلوماوه.

امام علے علیه السلام به په دې اړه فرمایل: دا کار یو ډول قضاوت او حکومت دے او په دې کار له ماشومانو سره زیاتے داسې دے لکه څوک چې د حکومت او قضاوت په چاره کې له چا سره ظلم وکړي، ښوونکیو ته مو وایي، چې که د ډبولو په وخت مو له دریو ګوزارونو زیات ووهي قصاص کېږي به.[٦]

یو زلمے وایي زه له کوچنیتابه ډېر ترخه یادونه لرم، چې بښخي یې نه شم هېرولا ے. پلار به مې زما او د وړوکي ورور ترمنځ توپیر کاوه دواړو ته به یې په یوه سترګه نه کتل او هغه پرې تر ما زیات ګران و، له هغه سره به یې مینه کوله او زه به یې غندلم رټلم. د همدې ظالمانه چلند له امله مې له پلار او ورور سخته کرکه پیدا شوه، زړه مې غوښتل، چې د دې غیر انساني او ظالمانه چلند غچ

ترې واخلم، خو هیڅ مې له لاسه نه کېدل، د سختې غوسې او خپګان له امله مې چې کله څوک په کور کې نه و، نودمېلمنو کوټې ته به ورغلم او الماری او صفا دیوالونه به مې په میخ نړول اوخرابول به مې. کله به مې ښیښې ماتولې او چې څه ورانے به مې له لاسه کېده کاوه مې. البته نور څه مې له لاسه نه کېدل،ګنې زړه مې ډېر څه غوښتل. پلار مې هېڅکله له دې چارې خبر نه شو او دا باور یې نه کېده، چې د کوټې الماری او دیوالونه به ما خراب کړي وي یا به دا زیان ما وررسولے وي.

یوه مېرمنه وایي، زمونږ یو ګاونډي دوه لونې لرلې، یوه هوښیاره وه او بله لږه کم عقله او کم هوشه. دواړې به ښوونځي ته تللې، مشره لور چې هوښ و عقل یې ډېر تېز نه و، د ښوونځي په سبق کې ډېره ښه نه وه او یېر وخت به یې نومرې کمې وې، خود کشرې لور نومرې ډېرې وې او په سبق کې هم تکړه وه. مور به یې هر وخت او هر چا ته د خپلې وړې لور ستاینې کولې او دلویې بد به یې ویل دکشرې تعریفونه به یې کول، شاباسے به یې ورکاوه او مینه به یې ورسره ډېره څرګندوله، خو مشرې ته به یې ویل، چې یوازې خاورې دې پر سر شه، غټې ګټې، ته به لا نورو غټېږې، نه سبق وایې او نه دې زده کېږي. هسې مو درباندې دومره پیسې ولګولې په تا خو مې دا جامې اوخواړه هم نه سود کېږي، بد مرغې، لټې، اخر ستا نه به څه جوړېږي؟

مشره لور یې اوس واده شوې او د څو اولادو مور ده، خو یوه روغه او سالمه ښځه نه ده، تل د سپکاوي او نیمګړتیا احساس کوي، په هر ځاے کې یې یوازیتوب خوښېږي، په مېلمستیاو کې چرته یو ګوټ کې ناسته وي او خبرې نه کوي. کله چې ورته څوک ووایي، چې ته هم څه ووایه، نو یو سوړ اسوېلے وکړي او وایې، چې زه څه ووایم؟

څو څو ځله یې ډاکټر ته هم وروستې ده او ډاکټر تر ازموینې وروسته ورته ویلي، چې وا ښځه ناروغه نه ده، بلکې د دې مور و پلار ناروغان دي، چې دا یې تر دې بریده رسولې ده.

یوه ورځ ترې یوه رنځېوه وپوښتل، چې ډوډۍ پخولې شې؟ ښځه په ژاړه شوه او وې ویل هو پخولاے یې شم، خو هر کله چې ډوډۍ پخه کړم پلاو و مور مې ورته کومه ځانګړې پاملرنه نه کوي او وایي ماشاءالله د کشرې خور لاس دې ډېر ښه دې او ډېر خوندوره ډوډۍ پخوي.

له دې کیسې څرګندېږي، چې په کوچنیتابه کې د ماشومانو رټل او یې ځیه خبرې، د هغوے د شخصیت خرابول او له نورو ورونو، خوېندو ان له پردیو خلکو سره د هغوے یې ځایه پرتله څومره ناوړه اوبدې پایلې لرلاے شي. د دې ښځې د لویوالي د ناروغۍ او تدمرغۍ ار لامل هماغه د کوچنیتابه بې پامي، سپکاوے او د شخصیت کمزوري کول وو داسې ماشومان هېڅ کله په خپل ژوندانه کې باوري او په ځان اعتماد لرونکي کسان نه شي جوړېداے او په ټول ژوندانه کې ځانونه تر نورو کم، کم لیاقته او نیمګړي ګڼي، د هغوے ذهن ته په کوچنیتابه کې دا خبره چې دے یو

ناپوه، کم عقل او د نورو په پرتله نیمګړے او کم دے، دومره القاء شوې وي، چې په لوېوالي کې که د هغه د شخصیت د روغولو او سمولو لپاره هر څومره هلې ځلې وشي، هیڅ ګټه نه لري او دا ډول خلک په خپل ټول ژوندانه کې کم باوره او کم شخصیته خلک وي.

[۱] - وسایل، ۳ ټوک ۱۳۵ مخ

[۲] - سنن ابن ماجه

[۳] - میزان الحکمه، ۱۰ ټوک، ۷۰۷ مخ

[٤] - یوسف سوره قران شریف

[٥] - تفسیر نمونه، ۹ ټوک

[٦] - تهذیب ، ۱۰ ټوک، ۱٥۰مخ

د نامه ټاکنه

مستحبه ده، چې ماشوم ته تر زېږېدو وروسته یو ښه نوم ورته وټاکل شي. د ښه نامه ټاکل په پلار باندې د بچي یو حق دے او پلار باید وپوهېږي، چې په بچي باندې ښه نوم کېږدي.
د بچیو لپاره تر ټولو غوره نومونه هغه دي، چې د خدای تعالی د بندګۍ او عبادت مانا ورکړي، لکه عبدالله، عبدالرحمان، عبدالرحیم او داسې نور... په دویم پړاو کې ښه نومونه د رسولانو او امامانو نومونه دي. که د یو ماشوم نوم محمد وي، نو ښه نه ده، چې کنیت یې ابوالقاسم وي.
د اسلام له مخې د خداې تعالی نسبتی او صفتی نومونه او هم دا ډول د رسولانو او امامانو نومونه ښه ګڼل شوي او ثواب یې بیان شوی دی. د دې مانا دا نه ده،چې مونږ باید هر ډول عربي نومونه پر ځان کېږدو، که یو طرف اسلامي نومونه (نه عربي نومونه) کېښول غوره ګڼل شوي، نو له بل پلوه د پښتو نومونو کېښوول هم د اسلام له نظره روا دي او زما په خیال، خو که انسان داسې نومونه کېږدي، چې هم د هغه د دین او اسلامیت ښوونه کوي او د هغه د قومیت، نو دا به ډېره ښه وي لکه ایمل حسن، محمد خوشال، ګل محمد ، حسن غلام، حسین علی او داسې نور...
ځینې خلک دا خیال کوي، چې ګوا کې د پښتو نومونو کېښودل ښه کار نه دی. حال دا چې، داسې ښېخي نه ده. که مونږ د خپل خوا و شا پر مختللیو مسلمانانو ولسونو ته یوه کتنه وکړو، نو ګورو، چې هغوی له یوه پلوه خپل مذهب او اسلامیت ټینګ کړی او له بل پلوه یې خپل لرغونی دود، دستور، قومیت او کولتور هم ژوندې ساتلای دی. د بېلګې په توګه، په ایرانیان واخلو، دا قام له یوې خوا په اسلامي نومونو ټینګ ولاړ دي، خو له بل پلوه یې خپل دودیز او لرغوني نومونه هم نه دي پرېښي او داسې ایرانیان لږ لیدل کېږي، چې د نامه یوه برخه یې د خپل ایرانیت څرګندونه ونه کړي.

هم دا راز په پنجابیانو کې هم الله دته، الله رکها او داسې نور... نومونه تر سترګو کېږي.
نوم، چې د انسان د شحصیت او پېژندګلوۍ لومړۍ ټکی او وسیله ده، څو شرطونه باید ولري.
لومړی دا چې پکار ده ښه او خواږه وي،زېږه ترخه او سپک نه وي لکه؛ ډیراني؛ او داسی نور.
او بله دا چې لکه څرنګه، د یو کس د دین او لارې ښوونډوی دي، هم دا ډول د هغه د قام او کولتور ښوونه هم باید وکړي. اسلام هیڅ کله د داسې نومونو مخالفت نه دے کړی، چې د یو کس د قام، ولس او کولتور یا تاریخ ښووونه کوي، خدای تعالی که په قران شریف کې له یوې خوا فرمایي، چې تاسو کې تر ټولو ښه او خداې ته نږدې کس هغه دے، چې متقي او پرهېزګار وي، نوله بلې خوا یې دا هم ویلي، چې تاسو مې ډلې ډلې او قامونه، قامونه کړئ، چې سره وپېژندل شئ.
له دغو خبرو مې مطلب دا ده، چې که څه هم اسلامي نومونه غوره او ښه دي، خو پُښتنو نومونه هم د اسلام له احکامو سره توپیر او فرق نه لري.

د اولاد تربیت او د دوې پړاوونه

خدای تعالی د سوره تحریم په ۱۶ ایت کې فرمایي؛ یا ایهاالذین امنو قوا انفسکم او اهلیکم النار
ترجمه : ای د ایمان خاوندانو ځانونه او کورنۍ مو د دوزح له اوره وژغورئ او وساتئ.
حضرت علی علیه السلام د دي ایت په سپړنه کې فرمایي: ځان او کورنۍ او اولاد ته ښه ښوونه او روزنه ورکړئ او ښه یې وروزئ. چې د دوزخ له اوره بچ شي. یوه ډېره مهمه مسئله، چې نن ورسره علمي ټولنې او نړۍ مخامخ ده او ډېرې خبرې پرې شوې او کېږي، د انسان د ښوونې او روزنې مسئله ده.

د اسلام له نظره د ښوونې او روزنې موخه (مطلب) هغه لارې چارې او طریقې دي، چې د یو ماشوم تر زېږېدو او ان د هغه تر زېږېدو مخکې باید وکارول شي، چې د انسان پټې وړتیاوې او په هغه کې نغښتې استعدادونه لازمه وده وکړي او وغوړېږي او انسان د تکامل او بشپړتیا لاره کچ کړي اسلام د یوې ایډیالې او بیلګه ټولنې د جوړولو لپاره ځان ته لارې چارې او ارونه لري. د اسلام د احکامو او اوامرو په توګه دغو ارونو ته باید د کورنۍ له جوړولو یانې تر واده مخکې، د ماشوم تر زېږېدو د مخه، وروسته او د اولاد د ودې په پړاوونو کې پاملرنه وشي.
ځان ته د جوړې (ښځې یا مېړه) غوره کول، د کورنۍ جوړول، د ښځې او مېړه پر یو بل حقونه، د نطفې (بچې) د غوټه کېدو څرنګوالی، د حاملګۍ او امېندوارۍ په پړاو کې د مور حالات، د جنین او سخرې ته هر اړخیزه پاملرنه، د ماشوم د نامه ټاکنه، د زېږېدو د وخت او لومړۍ اونۍ اداب او دودونه، د شودو ورکول او داسې نورې خبرې ټولې هغه چارې دي، چې د یو انسان په جوړښت او د هغه د شخصیت د رغیدو په څرنګوالي کې رول لوبوي.

په کلي ډول د اسلام له نظره د ماشوم د تربیت او روزنې پړاوونه په دوو برخو وېشلی شو یانې تر زېږدو د مخه او تر زېږېدو وروسته تر زېږېدو د مخه پړاوونو کې د جوړې (ښځه یا میړه) په غوره کولو او واده کې د ضروري او لازمو څیزونو خیال ساتل. البته دا چاره ماشوم ته د ښو او غوره صفتونو او ځانګړتیاو د لېږد له اړخه مهمه ده د نطفې د غوټه کېدو په وخت، ضروري خبرو ته پاملرنه او د امېندوارۍ او حامله توب په پړاو کې د ضروري تدبیرونو خیال ساتل.

د ماشوم تر پېداکېدو وروسته پړاو په پېنځو مهمو برخو وېشل کېږي.

- **کوچنوالې او ماشوموالي**
- **هلکتوب**
- **ځواني (زلمیتوب یا پیغلتوب)**
- **لویوالی**
- **زوړوالی.**

دلته زه غواړم، چې یوازې د یو انسان د ژوندانه د لومړیو درېو پړاوونو (کوچنوالي، هلکتوب او زلمیتوب) په اړه یو څه وغږېږم.

د خدای ګران استازي حضرت محمد (ص) د انسان د تربیت لومړي پړاوونه په درېیو مهمو برخو ویشي او فرمایي: اَلوَلَدُ سَید سَبعَ سِنِینَ و عبد سبع سنین و وزیر سبع سنین؛ (مکارم الاخلاق. ۲۲۲مخ)

یانې: ماشوم په لومړیو اوو کلو کې باچا او سرخیل دے، په دویم اوو کلو کې مطیع او مریه اوغلام دے او په ورستیو اوو کلو کې وزیر او مسئول دے.

د اسلام د قدرمن پیغمبر د دې وینا په الهام سره تر ۲۱ کلو د انسان دتربیت او لوبیدا پړاوونه په دریو پړاوونو وېشلي شو باچاهي، اطاعت او وزارت.

دا درې پړاوونه په وړوکوالي، هلکتوب او زلمیتوب تطبیق او سمون خوري.

که یو ماشوم په حقیقي او رښتینې مانا سره د پاچاهۍ او واکوالۍ موده تېره کړي او په بشپړ ازادۍ یې غوښتنې پوره شي، نو ډیر په ښې طریقې سره د اطاعت او منلو پړاوو ته ورننوځي او هر وخت به د مور و پلار او مشرانو خبره مني او که د اطاعت دا پړاو هم په سمه توګه تېر کړي، نو د کورنۍ په چاپېریال او کور کې د مور و پلار د وزارت او د هغوی د ځای ناستي مقام ته په ښه توګه رسېږي.

د ماشوم لومړني ښوونکي

هو! د ماشوم ذهن د یو سپین بورډ، تابلو یا د یو خالي کیسټ په څېر دی او په دغه بورډ چې دې هر څه انځور کړل یا په دغه کیسټ کې دې چې هر څه ثبت کړل، هغه پکې پاتې کېږي. اوس نو ستاسو خوښه ده، چې ښه ځیزونه پرې انځوروئ او که بد.
زمونږ زیاتره خلک د ماشومانو په مخکې د خپلو کړو او کارونو څه خاص خیال نه ساتي او وايي، چې دا خو ماشوم دی، نه پوهیږي. حال دا چې دا خبره بیخي ناسمه ده. د ماشوم لپاره لومړی ایډیال او بیلګه د هغه مور او پلار وي او له دې امله، چې هغه خپل پلار یا مور د نړۍ تر ټولو لوی خوراک ګڼي او د هغه ټول کارونه سم او روا ګڼي، نو په غوښتې یا ناغوښتې توګه د مور و پلار د ټولو کړو نه یوازې تقلید کوي، بلکې دغه کارونه ښه هم ګڼي، نو په کور کې په ناستې پاستې، اړیکیو، خوراک څښاک ان د ژوندانه په ټولو چارو کې مور و پلار د ماشومانو لومړني ښوونکي دي. هغه د یوه پوه خبره، چې وايي؛ د ماشوم لومړی ښوونځی، د مور غېږه ده؛.
دغو ټکیو ته په پام سره مور و پلار باید د ماشومانو په مخکې د خپلو ټولو کړو او خو ځښتونو خیال وساتي او خپل کارونه او اخلاق دې یوازې په ځان پورې محدود نه ګڼي، بلکه دې خبرې ته دې تل پام لري، چې د دوی هر یو عمل، هره خبره او هر خو ځښت د اولاد ځیرنې او څارنې لاندې دی او که ماشوم هر څه زده کوي، له دوی څخه یې زده کوي.
که یو پلار په کور کې دروغ وايي او له ماشوم سره د دروغو ژمنې او وعدې کوي، نو دا تمه ونه ساتي، چې زوی یا لور یې په ګانده کې یو صادق او ریښتینی انسان جوړ شي، ځکه چې ماشوم دغه دورغ یا بل غلط کار ان د خبرو طریقه، غوسه، خپګان او نور ټول کارونه د ښو کارونو په خیال له پلار او موره اخلي او زده کوي یې.
ایا تاسو تر اوسه دا سوچ کړی، چې ماشوم دروغ له کوم ځایه زده کوي؟ د ماشوم دروغ ویل کېداې شي ډیر لاملونه او سببونه ولري، خو یو لامل سبب یې په کور کې د مورو پلار دروغ ویل دي. د بیلګې په توګه به درته یوه کیسه وکړم.

ماشوم دروغ له کوم ځایه زده کوي

موټر روښانه دی، پلار یې غواړي چې له کوره بهر لاړ شي، کله چې په موټر کې سوریږي، نو ماشوم یې رامنډه کوي او وايي؛ پلاره ما هم له ځان سره بوځه، پلار ورته وايي، چې نه بچیه، زه ضروري کار لرم تا نه شم بوتلای. ماشوم، چې د پلار ؛نه؛ ورته ډیر اهمیت نه لري په خپله خبره ټینګار کوي او پلار ته زارئ کوي، چې بویې ځي. پلار یې، چې پوه شي، ماشوم له خپلې خبرې نه اوړي، نو یو چل یې ذهن ته راشي او بچي ته وايي؛ زویه ته لاړ شه، جامې بدلې کړه، پاکې جامې واغونده، زه درته ولاړ یم بیا به دې بوځم. زوی چې په پلار طبیعي باور او اعتماد لري، په منډه لاړ شي، چې جامې بدلې کړي، خو چې راستون شي، نو نه یې د پلار څه ځرک لګي او نه د

موټر. یوازې د موټر لوګی ښکاري ماشوم چې دا حال وګوري، زړه یې کښېږي، ډېر خپه شي چیغې کړي؛ پلاره ته وایي دروغجن یې، دروغجه!
ماشوم رښتیا وایي، پلار یې دروغجن دے، ستاسو په خیال داسې یو پلار خپل زوی ته ویلای شي، چې زویه یا لوري دروغ مه وایه، دروغ ښه کار نه دے؟
زما په خیال، ماشوم باید له خپل چاپېریال او کورنۍ زده کړي، چې دروغ ویل بدکار دی او رېښتیا ویل ښه کار.

د مور او پلار دروغو ته د ماشومانو پاملرنه

کوچنې او ماشوم وم، چې یوه ورځ مې ترور له پلار سره سلا کوله او ویل یې زما په خیال پنځوس کاله مې پوره شوي. له پېنځه پنځوسو اوړیدلی یم ماته ښکاري، چې د شپیتو شوم او بیا یې ډېر په حیرانۍ وویل؛ وایي، چې؛ د شپېتو شي، نو د وېشتو شي؛ ایا زه اوس د وېشتو یم؟
د ترور له تللو وروسته مې پلار د قران مجید په شاه زما د ترور د زوکړ نېټه راوویسته او وې لیدل، چې ترور مې کابو د اتیاو کالو وه!
یوه بله ورځ مې مور د پېژند پاڼې د جوړلو پر مهال خپل عمر شل کاله ولیکه مور ته مې وویل مورې زه چې دې مشر زوی یم، د دولسو کالو یم، نهه میاشته هم ستا په خېټه کې وم دا شول دیارلس او د واده پر مهال ستا عمر څوارلس کاله و، دا شول اوه ویشت کاله. دلته دې شل کاله ولې ولیکل؟ ایا ته وایي، چې دروغجن د خدای دښمن دی، نو بیا ولې دروغ وایې؟ مور مې ترخه شوه او وې وېل؛ څه څه ستا له دې حسابونو سره څه کار دی؛او بیا یې چې کله ولیدل، چې زما خبره منطقي ده، نو وې خندل او وې ویل؛ زویه دا خو د مصلحت دروغ دي؛ دلته په رښتیا ویل کې فتنه ده.
ما وپوښتله، چې مورې فتنه یې په کوم ځای کې ده؟ وې ویل؛ تاته پته نشته که پلار دې پوه شي، چې زه د اووه ویشتو کالو یم، نو کیداې شي دا فکر یې واخلي چې زه بوډۍ شوم او بله ښځه وکړي!!!
دغو کیسو ته په پاملرنې سره، ایا مونږ ویلای شو، چې داسې ماشومان به رښتیني لوی شي او درواغ به نه وایي؟

تر زېږېدو وروسته لومړني اداب

۱:-لمبول : مستحبه ده، چې ماشوم تر زیږېدو وروسته ولمبول شي.تر لمبولو مخکې پر دې پوهیدل ضروري دي، چې ایا ماشوم ته خو څه زیان لري او که نه.

ماشوم بايد په همغه لومړيو وختونو کې ولمبول شي او تر زيږيدنې وروسته د غسل ځنډول ښه نه دي، که يوه يا دوه ورځې لمبول وځنډيږي، باک نه لري، خو ډېر ځنډول او تاخير يې مکروه دي.
۲:-اذان، اقامت: مستحبه ده، چې د ماشوم تر زيږيدو وروسته د هغه په ښي غوږ کې اذان (بانګ) او په کين کې اقامت وکړې شي.
غوره دا ده چې د زيږيدو په لومړۍ ورځ د ماشوم په ښي غوږ کې بانګ او په کين کې اقامت وويلی شي يا دا کار د نوم بر وچيدو او غورځيدو مخکې وشي.
۳:-د ښه نامه ټاکل: ابو هارون وايي، زه د امام صادق عليه السلام ملګرې وم او ورسره به مې ناسته پاسته کوله. يو څو ورځې هغه ته ورنه غلم، څه موده پس چې ورغلم، نو راته يې وويل: ډېرې ورځې وشوې نه ښکاريدې؟ ورته مې وويل: هو، خدای پاک زوی راکړې دے، نو ځکه مشغول وم.
وې فرمايل: قدم يې مبارک شه، دا راته ووايه، چې نوم دې پرې څه ايښی؟ ومې ويل؛ محمد؛ امام صادق عليه السلام ځمکې ته وکتل او وې فرمايل محمد، محمد او دومره ټيټ شو چې مخ يې ځمکې ته نږدې شو، بيا يې وفرمايل: زما مور او پلار او ټوله نړۍ د محمد (ص) له نامې زار شه بيا يې راته وويل اوس چې دې پرې دا نوم ايښی دی، نو کنځل ورته مه کوه، سپکوه يې مه، وهه يې مه او بد ورسره مه کوه. د نړۍ په مخ کوم کور کې چې محمد نامه وي، د شيطان له پله او چالونو به پاک وي.
٤:-عقيقه: د هلک يا جينۍ عقيقه (د ګډ يا بل څاروي حلالول پر خلکو او غريبانو يې ويشل) ښه کار دے او په دې ډېر ټينګار شوې دے..
· مستحبه ده چې په اوومه ورځ د بچي عقيقه ورکړل شي.
· که د يوچا عقيقه نه وي ورکړل شوي، نو مستحبه ده چې په خپله عقيقه ورکړی
· په عقيقې کې د ګډې، بزې، غوا يا اوښ حلالول کافي دي.
· که عقيقې خوړلو ته يې چاته بلنه ورکړې وي نو په کار ده تر لسو کسانو کم نه وي.
· غوره ده، چې مور او پلار د ماشوم د عقيقې غوښه ونه خوري.
٥:-د ويښتو خريل: د ماشوم د زيږيدو په اوومه ورځ مستحبه ده، چې د هغه سر وخريل شي او د ويښتو په اندازه يې سره زر يا سپين زر صدقه ورکړل شي.
٦:-ختنه: هر مسلمان بايد سنت شي.
· ضروري ده، چې هر ماشوم تر بالغيدو مخکې سنت کړئ.
· سنتېدل د لمانځه او نورو عبادتونو په سمه توګه د ادا کولو شرط دے.

· که یو کس له بالغېدو مخکې سنت نه کړی شي، نو تر بلوغ وروسته ضروري ده، چې په خپله د ځان سنتولو لپاره لاس په کار شي.
· غوره ده، چې ماشوم په اوومه ورځ سنت کړی شي.
· په سنت کې د ډوډۍ ورکول غوره کار دی.
· ماشوم چې څومره په کوچنتابه او ماشوموالي کې سنت شي، هم دومره غوره ده، ځکه چې د ماشوم ټپ هم زر ښه کېږي او هم یې درد کم وي.

د اسلام له نظره د ماشومانو خوراک او څښاک:

· ماشومانو ته د عین نجاست ورکول (هغه شیز چې عین نجس وي لکه سپې او خنزیر او وینه خوړل) حرام دي.
· ماشومانو ته د هر مستوونکي او نشه کوونکي څیز ورکول حرام دي.
· د نجسو څیزونو ورکول جایز نه دي.
· ماشومانو ته د نجسو څیزونو ورکول ښه کار نه دي.
· د نجسو اوبو ورکول هغه وخت جایز دي، چې عین نجاست (لکه متیازې) پکې نه وي.
· ماشومانو ته د شرابو او حرامو څیزونو له ورکولو څخه ډډه وکړئ.

د شېدو او پَیو ورکول

هغه روایتونه، چې د اسلام له مخکښانو زمونږ لاس ته راسېدلي او همدا راز بېلا بېلې تجربې، ازمېښتونه او معاینې د دې ښودنه کوي، چې د مور شیدې د ماشوم په جوړښت، ذهنیاتو او د هغه د شخصیت په جوړېدو کې بشپړ اثرات اچوي.
له هم دې امله که له یو پلوه ماشوم ته د مور د شودو په ورکولو ډېر ټینګار شوی، نو له بل پلوه دا سپارښتنه هم شوې ده، چې میندې باید په کومو کومو طریقو، لارو او حالاتو بچو ته شودې ورکړي. که خوښه مو وي لومړی به د شریعت او اسلام له نظره ماشوم ته د شودو ورکولو د احکامو او ادابو په اړه لږ وغږېږو او بیا به د نوي طب له نظره دا چاره وڅېړو.

شېدې ورکول، د اسلام له نظره

د اسلام له نظره هغه مور، چې ماشوم ته د شېدو ورکولو لپاره باید غوره شي، چې مسلمانه، پاکه، عاقله، ښکلې، نېکه، او د ښو ظاهري او باطني اخلاقو او وړتیاوو څښتنه وي.
د اسلام له نظره یوه مور باید پوره دوه کاله خپل اولاد ته شودې ورکړي، که څه هم تر دې کم یې هم ورکولای شي، خو غوره دا ده، چې ماشوم باید پوره دوه کاله د مور شودې وڅښي. البته د دوو کلو نه ډېر شیدې ورکول هم جایز دي.

د اسلام په احکامو کې راغلي، چې لومړی خو غوره دا ده، چې خپله مور ماشوم ته شودې ورکړي او که خپله مور یې شیدې نه لري، نو یوه ښه دایه دې ورته ونیسي.
له اسلامي اړخه مېږه حق نه لري، چې ښځه ماشوم ته د شیدو په ورکولو مجبوره کړي یا نې که مور وغواړي، چې ماشوم ته شیدې ورنه کړي، نو دا کار کولای شي او له مېړه څخه بچي ته د تي ورکولو پیسې او خرچه اخیستلای شي. البته که حالات داسې وي، چې بله دایه نه پیدا کېږي یا ماشوم ته نور خواړه او نورې شودې زیان لرې، نو په دې توګه واجبه ده، چې مور بچي ته شودې ورکړي.
هغه ښځې چې مکروه دے، له پیو یې استفاده ونه شي او د دایې په بڼه ونه نیول شي، دا دي؛
· کم عقله او بد رنګه ښځه
· کافره ښځه
· بد اخلاقه ښځه
· هغه ښځه چې شودې یې له ناروا لارې جوړې شوي وي.
· هغه ښځه چې نیکې ځانګړتیاوې ونه لري.
د اسلامي احکامو له نظره که د یوې ښځې شودې کمې وي او یا د روژې نیولو له امله یې شودې کمېږي او ماشوم ته زیان رسوي، نو روژه پرې حتمي او یقیني نه ده.
د اسلام له نظره د شودو څښل د ځینو کسانو د محرمیت او خپلوۍ لامل هم کېږي. د بیلګې په توګه که دوه کسان له یوې ښځې له هغو شرایطو سره سم، چې اسلام یاد کړي دي، شودې وڅښي، نو دغه دوه کسه پخپلو کې خپلوان او محرم کېږي او هم دا ډول له هغې ښځې سره هم، چې شودې یې ورځنې څښلې وي.

د ماشومانو وهل، ټکول او رټل

د ماشومانو وهل رغوونکي رول نه لري، بلکې په ښوونه او روزنه کې د یو غړوونکي او منع کوونکي لامل په توګه ګڼل کېږي. کېدا ے شي ماشوم د وهلو له وېرې په څرګنده له یوه کار لاس واخلي او منعې شي، د مشرانو په وړاندې یو کار ونه کړي، خو په حقیقت کې د هغه بد عادت له منځه نه ځي.

د بدني سزا او وهلو زیانونه

د ماشومانو وهل کله کله، بلکه زیاتره وختونه ډېر مهم او لوي زیانونه لري او ماشومانو شخصیت ته نه جبرانېدونکي زیانونه رسوي. په دغو زیانونو کې ځینې دا دي:

۱:- ماشوم په خپل ژوندانه کې په دې عادتېږي، چې زور ته هېڅ بې هېڅه او بې دليله تسليم شي، ماشوم په دې منطق او عادت سره لويېږي، چې په دنيا کې ګنه د زورورو او بدمعاشانو ده او دنيا د زور دنيا ده، نو چې کمزورے درته په لاس درځي، ټکوه يې او خپل کار وباسه.
۲:- ماشوم له وهونکي سره که هغه هر څوک وي دښمني پيدا کوي، په هغه بدګومانېږي او د سرغړاوي احساس يې زياتېږي.
۳:- په وهلو ټکولو سره ماشوم بې زړه لويېږي، خپل شخصيت او درناوې له لاسه ورکوي، روحي انډول نه لري او د يوه کمزوري شخصيت څښتن او ډارن کس تري جوړېږي.
٤:- کوم مشران، چې په کوچنيوالي کې ډېر وهل وخوري، له هغه يو ظالم کس جوړېږي او له دې امله چې پخپله په دې منطق سره لوي شوې وي په راتلوني ژوندانه کې هم له دې دليل او وهلو خوړلو کار اخلي او خداي مه کړه که کوم مقام ته ورسېږي، نو بيا خو ډېرې ناوړه پايلې ولري.
که د نړۍ د نامتو ظالمانو واکمنانو تاريخ او د ژوندانه پېښې راوڅېړو، نو معلومېږي، چې د حجاج بن يوسف، هټلر، صدام، بش او داسې نورو ظالمانو په څېر کسانو په کوچنيوالي کې ډېر ډبول خوړلي او د همدغه تاو تريخوالي او وهلو ټکولو په روحيې سره لوې شوي دي. داسې کسان مثبت او رغنده شخصيت نه لري، نو د خپل شخصيت ځينې نيمګړتياوې د ظلم له لارې پوره کوي او خپلې زړې عقيدے له دې لارې برسره کوي.
امام صادق عليه السلام د ماشومانو د وهلو ناوړه پايلو ته په پاملرنې فرمايي؛ په ماشومانو حد نه جاري کېږي، بلکه په سمه توګه بايد ادب شي.؛
ډېر مور و پلار د ماشومانو په ښوونه او روزنه کې له وهلو کار اخلي او ځينې يې له بدني وهلو پرته نورې رويې هم کاروي لکه، ماشوم په کوټه کې بندول، رټل، کنځل او داسې نور.
بايد ووايم، چې دا ډول سزاګانې او ادبونه هم د وهلو هومره بدې پايلې او زيانونه لري. دا کارونه د ماشوم شخصيت سپکوې کوي، چې ماشوم په خپل ژوندانه کې دغو ناوړه کارونو ته مخه وکړي او په دغو چارو روږدې شي. سربېره پردې ډېر وهل او رټل د ماشوم د سپين سترکۍ او خپل لامل هم کېږي.
امام علی عليه السلام فرمايي؛ په وهلو او رټلو کې زياتون د سپين سترګۍ او ضد اور لمبه کوي.؛
اسلام مينه، محبت، مهرباني او نرمي د ښوونې او روني تر ټولو ښه لاره ګڼي. که څه هم په ځينو ځايونو کې بنيادم اړ وي، چې د ماشومانو په غلطيو اوخطاګانو مناسب غبرګون وښايي، ځکه چې که ماشومانو د ناوړه او سپک کار په وړاندې مناسب غبرګون ونه ښوول شي، نو د دغو

کارونو سپکوالي او غلطوالي د ماشوم په سترګو کې کمېږي، ماشومان بيا داسې کار غلط ناوړه نه ګڼي او کېدا ے شي ورباندې روږدې شي.
نو له غلطيو او ناوړه کارونو د ماشومانو د زغورلو لپاره ځينې غير بدني سزاګانې بايد په نظر کې ونيول شي. لکه له ماشومه خپه کېدل، له انعام او بوختيا د هغه منعه کول، يا له لوبو او د هغه له خوښو کارونو د هغه بندول، که دا ډول سزاګانې او ادبونه په سمه توګه عملي شي، نو د ماشومانو په روزنه کې ښه رول لوبولې شي.
يوه سړي حضرت امام موسی بن جعفر عليه السلام ته د خپل بچي شکايت وکړ امام ورته وفرمايل؛ چې بچې دې مه وهه او د ادابولو لپاره ترې خپه شه، خو پام کوه چې دا خپګان دې ډېر اوږد نه شي. البته لکه څنګه چې مخکې وويل شول سزا که بدني وي او که غير بدني، رغنده رول نه لري او ډېر مهال مثبته اغېزه نه ښندي او ماشوم ځان سمولو او اصلاح کولو ته نه هڅوي.
يو ماشوم کېدای شي د وهلو او سزا له وېرې په ښکاره يو کار ونه کړي، خو که فرصت پيدا کړي، نو په پټه يې کوي او د دې پايله دا ده، چې کله کله وهلو او ټکولو څخه د ژغورېدو لپاره له دروغو، ريا او غولولو کار اخلي او مشرانو ته دوکه ورکوي يا دروغ وايي، په ځينو ځايونو کې که سزا مناسبه او په موقع وي، نو روغونکې اغېز لري. البته په داسې ځايونو کې سزا خطا کوونکي کس پر صلاح سربېره نورو ته هم عبرت او سبق لري. کله کله انسان غواړي، چې ماشومانو ته د کومې غلطۍ او ناوړه کارسزا ورکړي، نو پکار ده، چې په څرګنده يې تنبيه کړي، چې نور ترې هم سبق واخلي او بيا داسې غلط کار تکرار نه کړي.

د ادابو او سزا مهم ټکي

د ماشومانو په تنبيه والو او ادابولو کې لاندينيو ټکيو ته پاملرنه پکار ده.
ضروري نه ده، چې سزا او ادابول تل په ژبې او خبرو سره وي، کله کله يو ملامته نظر او خپه سترګې هم ماشوم پوهولې شي.
له تنبيه ولو او ادابولو مخکې بايد د شوي غلط کار ربښې او لاملونه ولټول شي، چې د هغو په ختمولو سره د غلط کار د تکرار مخه ونيول شي.
تنبيه بايد د بنيادم وروستۍ حربه او لاسوند وي ياني که په بله توګه ماشوم له کومې غلطۍ منعې کولای شو، نو بايد له تنبيي کار وانخلو په تېره بيا له وهلو خو تر وسه وسه ډاډا پکار ده.
توجه پکار ده، چې ماشوم د هغه د ملګرو تر وړاندې تنبيه نه کړو، ځکه چې د ماشوم د خپګان، د شخصيت د خرابېدو او شپين سترګۍ لامل ګرځي.
په تنبيه کې بايد د ماشوم هغه بد کار ورټل شي، چې کړي يې وي او د ماشوم شخصيت بايد ملامت او خراب نه کړي. د بېلګې په توګه که ماشوم يو غلط کار وکړ، نو ورته دې وويل شي، چې

ستا دا کار غلط دے. نه دا چې ته ډېر بد هلک یې؛ یا ؛ډېر خراب او غلط کس یې؛ دا ډول خبرې نه دي پکار. بلکې هماغه غلط کار ماشوم ته وریادول پکار دي.
مور و پلار ته ښايي، چې د خپلو وړو بچو سزا او ادبول پخپله وکړي او دا کار خپل کوم مشر زوي یا لور ته پرې نه ږدي، ځکه چې دا چاره د بچیو تر منځ د اختلاف او د بدګومانیو لامل کېږي.
ماشوم ته د نورو ماشومانو د ځانګړتیاوو او وړتیاوو وریادول ښه پایله نه لري. او په ماشومانو کې حسد او خپل لامل ګرځي.
په سزا کې باید ماشوم وپوهول شي، چې د کوم کار له امله سزا ويني نو بیا له هغه کاره ځان وساتي، په ټولو مواردو کې باید ماشوم پوه شي، چې د کور خلک له هغه ولې خپه دي او هغه کوم داسي کار کړي دے، چې نور يې له ځانه خپه کړي دي؟
د ماشوم هره غلطي او خطا سزا نه لري، د بیلګې په توګه که د ماشوم له لاسه د شیشې ګیلاس وغورځېږي او مات شي، د ماشوم خپلې غلطۍ ته پام وګرځي او ځان ورته ملامته ښکاره شي، نو مور و پلار ته ښايي، چې په دې کار یې سزا نه کړي یا پرې چغې ووهي، بلکې په کرارۍ سره ورته ویل پکار دي، چې بیا دې ډېر احتیاط او پاملرنه کوي.
په سزا کې باید د ماشوم بدني او روحي ستونزو ته پام لرنه وشي.
ماشوم باید په چټیاتو او وهمي څیزونو سره سزايي نه شي. د بیلګې په توګه هغه له ؛باو؛ ؛دیو؛ او ؛بلا؛ او داسې نورو څیزونو وېرول نه دي پکار.
د ماشوم سزا کول او ادابول دې د مور و پلار او ښوونکیو د زړه د سړېدو او غچ اخیستلو په احساس سره نه وي، بلکې د ماشوم د سزا پر مهال باید په خپلو احساساتو بشپړ کنټرول او واک ولرل شي، چې ماشوم دا احساس ونه کړي، چې مور و پلار یا مشران یې د هغه په سزا کولو خوشالېږي او زړه یې سړېږي.
د ماشوم په تنبه ولو کې لاپې او غورې وهل، د بېلګې په توګه؛ پښې به دې ماتې کړم؛ یا داسې نورې خبرې، کېدای شي موقت او مهالیز اغېز ولري، خو ماشوم ډېر زر پوهېږي، چې مشران او مور و پلار یې دا کار نه کوي، بلکې هسې ډوزې ولي، نو خپله اغېزه ډېر زر له لاسه ورکوي.
په ضروري تنبیه کې باید له سستۍ او بې پالۍ کار وانه خیسل شي او داسې نه ده پکار، چې مور و پلار تر یوې مورې د ماشوم په غلطو کارونو سترګې پټې کړي او چې ډېرې ناسمې راټولې شي، نو په یو ځای یې تنبیه کړئ، بلکې ماشوم باید په هرې غلطۍ په وخت او موقع تنبیه شي او هغه ته سمه لار وروښوول شي.

که ماشوم له ناسمو کارونو ستومانه شي او له هغه کار راستون شي، نو بايد په مينې او محبت سره ومنل شي، چې له انسانه خطا کېږي، خو انسان ته پکاردي چې هڅه وکړي، چې پخپله خطاګانې کمې کړي.

د ماشوم ژاړا ته د رسول الله (ص) مبارک پاملرنه

امام صادق عليه السلام فرمايي يوه ورځ د خدای استازې د ماسپښين د لمانځه جمعه ورکوله، خو دوه وروستي رکعتونه يې ډېر په بيړه وکړل او مستحبات يې تر سره نه کړل. تر لمانځه وروسته خلکو وپوښتل، چې اې د خدای رسوله: په لمانځه کې کومه پيښه پېښه شوې وه؟ ولې دې لمونځ په بيړه پای ته ورساوه؟ وې فرمايل ولې څه چل شوې دے؟

خلکو ورته وويل وروستي دوه رکعته دې ډېر په بيړه وکړل. پېغمبر (صلی الله عليه و آله) وفرمايل ولې تاسو د هغه ماشوم ژاړا او کوکارې نه اورېدې؟

د امام حسين عليه سلام دايه؛ ام الفضل؛ چې د عباس مېرمن وه، وايي يوه ورځ رسول الله مبارک امام حسين له ما واخيسته او په غېږه کې يې تشې متيازې وکړې. ما ماشوم ډېر په سخته له پيغمبر اکرم (صلی الله عليه و اله) راکاږه او ماشوم په ژاړه شو. رسول الله مبارک راته وفرمايل اې د فضل مورې: کراره اوسه زما جامې خو به اوبه پاکې کړي، خو د دې ماشوم د زړه خپګان او غم به څوک لرې کړي؟

وايي، چې د اسلام په سرکښيو کې دا دود و، چې خلکو به بچي رسول الله مبارک ته وروستل، چې نوم يې وټاکي. د خدای رسول به په ورين تندي ماشوم په خپله غېږ کې کېناوه او مينه به يې ورسره کوله کله به داسې وشول، چې ماشوم به د خدای د رسول (ص) په غېږ کې تشې متيازې وکړې او مور و پلار به يې شور جوړ کړ، ماشوم ته به يې سختې خبرې وکړې، چې ولې د ې متيازې وکړې.

د خدای رسول به خلک له دې کاره او له ماشومانو سره له سختۍ او وهلو منعې کول او فرمايل به يې، چې په زوره ماشومان له کارونو مه منعې کوئ بيا به يې په ماشوم نوم کېښود او دعا به يې ورته وکړ او مور و پلار به په خوشالۍ خپل اولاد يووړ پر دې مهال به د رسول الله مبارک په تندي د غوسې يا خپګان هېڅ يېښې نښانې نه وې او کله به چې ماشوم لاړ نو خپلې جامې به يې ووينځلې.

پر ماشومانو د سختۍ او وهلو پايلې

وايي چې يو ورځ پوليسو يو هلک او جينۍ ونيول او تانې ته يې راوستل. کله چې تانې دار له دوی د غلطو کارونو او غلا لامل وپوښته، نو هلک ورته داسې ووېل: پلار مې ډېر کنجوس او بخيل دے. زه به چې کله ښوونځي ته تلم، نو يوه روپۍ به يې نه راکوله کله به مې چې په ښوونځي

کې نور هلکان ليدل، چې د کينټين (د خوړو دکان) مخې ته راټول شوي، بسکټ يا کيکونه خوري، نو زما به هم ډېر زړه غوښتل، چې کاشکې ما هم پيسې لرلای او د دوی په څېر مې بسکټ يا چاکليټ اخيستی وای زما ټول ارمان د يوې روپۍ لرلو.
په هم دغو چورتونو کې وم، چې له ګل محمد سره اشنا شوم. د ګل محمد پلار د هغه مور طلاقه کړې وه او مور يې مړه وه. ده هم زما په څېر د ښوونځي له دوکانه د خوړو د اخيستو لوی ارمان درلود.همداغه ارمان او د محرومۍ احساس زموږ د دوستۍ ګډ ټکی و او زموږ د ملګرتيا مزی يې ټينګ کړ.
ډېر مهال به له يو بل سره کېناستو او د زړه خواله به مو سره کوره. زموږه ملګرتيا تر دې بريده ورسېده، چې دواړه په دې سلا شوو، چې د نورو ماشومانو سامانونه به پټوو او پيسې به برابروو، نو د ملګرو کتابونه، کتابچو او قلمونو پټول مو پيل کړل. خير يوه ورځ ښوونکي وليدو او له دې کاره يې توبه ګار کړو، ما او ګل محمد وپتېيله چې بيا به غلا نه کوو.
ما مې پلار ته ډېر وويل، چې لږ تر لږه يو څه ماتې پيسې راکوه، خو هغه نه راکولې او وهلم به يې. د ګل محمد انجام هم همدا و. لنډا دا چې دواړو پرېکړه وکړه، چې له ښوونځي بهر غلا ته ملا وتړو. له دکانونو مو غلاګانې پيل کړې او بالاخره يوه ورځ ونيول شوم.
پوليسو مې له پلاره ژمنه واخيسته، چې زما خيال به ساتي، خو پلار مې سړی نه شو او ما خپلو غلاوو ته دوام ورکړ، خور مې هم له ځانه سره په دې کار روږدې کړه او يوه روځ دواړه د پوليسو په لاس کې پريوتو.
په محبس کې مې خيال کاوه، چې پلار به مې خلاص کړي، خو هغه زموږ د ژغورلو لپاره هېڅ لاس و پښه ونه خوځول او بې له دې، چې زموږ د دغه بدکار او غلا د کولو پر صحيح لامل ځان پوه کړي، موږ به يې تل تر وهلو لاندې نيولو.
کله چې مې پلار پوه شو، چې زه نور سبق نه وايم،نو له يو مستري سره يې شاګرد کړم. ښوونکی مې هم ډېر بد اخلاقه او ناکسه سړی و. ډېر سخت کار به يې راباندې کاوه او د ورځې به يې يوازې يوه روپۍ راکوله. دومره به يې وهلم، چې له ژونده يې بېزاره کړم او بالاخره له کوره تښتېدو ته اړ شوم. له کار او ژونده مې کرکه کېده، انسانان مې بدې شول او ټول راته دښمن ښکارېدل، نو د ځلکو د ازارولو او ځورولو روحيه مې پيدا کړه، تل به مې نور خلک په تېره بيا ګاونډيان ځورول او زيان به مې وررساوه او خور به مې راسره په دې کار کې مرسته کوله.
تاسو وليدل، چې په دې کيسه کې وهلو او ټکولو او د ماشوم اړتياوو او روحياتو ته بې پامۍ هغه له کوم برخليک سره مخامخ کړ او يوه کورنۍ يې څنګه بدمرغه کړه. دا د وهلو له ناوړه پايلو يوازې يوه بېلګه وه، چې ما تاسو ته وړاندې کړه. که د نړۍ د لويو او وړو مجرمانو او ظالمانو

ژوند پېښې رواړوئ، نو ډېر پکې داسې کسان دي، چې په کورنۍ کې ورته په سپکه سترګه کتل کېدل، غوښتو او روحیاتو ته یې سمه پاملرنه ده شوې او د کور د ناوړه چلنداو وهلو له امله له کوره تېښتې، غلطو کارونو او د خلکو ازارولو ته اړ شوي دي.
په دې هیله چې مور و پلار د ماشومانو د بې ځایه وهلو او تنبیهولو ناوړو پایلو ته ځیر شي او ټولنې ته د مثبتو وګړیو د وړاندې کولو هڅه وکړي.

د لور او زوي تر منځ توپیر

د نړۍ د بېلا بېلو سیمو څېړنې او پلټنې د دې ښوونه کوي، چې نه یوازې زمونږ په پښتني ټولنه، بلکې د نړۍ په ډېرو تېرو ټولنو کې زامنو ته تر لوڼو زیاته توجه کېږي او میندې او پلارونه له لوڼو سره تر زامنو زیاته مینه کوي. زمونږ په ټولنه کې که وګورو، نو لور خو بېخي اولاد نه ګڼل کېږي او کله کله خو د یو زوي د راوړلو لپاره پرله پسې شپږ اووه لوڼې راوړل کېږي. د لوڼو په اړه زمونږ د ټولنې نظر دا دے، چې د پردي کور ده او پردي کور ته به ځي.
له دې امله یې څوک دومره پروه نه کوي. په ځینو سیمو کې بېخي د جنسي توکې په توګه ګڼل کېږي او ځینې کورنۍ لوڼو ته ځکه خوشاله وي، چې پېغلې به شي او خرڅې به یې کړي او د واده په نامه او په دې پرده کې د لور د خرڅول وپایلې، خو مونږ تاسو ټولو ته څرګندې دي، چې په سخرګنۍ کې ورته په کومه سترګه کتل کېږي.
خیر زمونږ په ټولنه کې پر ښځو او لوڼو ظلم ځانته اوږده کیسه لري، چې مونږ یې دلته نه وخت لرو او نه په دې موضوع نور غږیږو.
خبره مو د لوڼو کوله، پخوا که به زامن د مېړو په توګه ګڼل کېدل او زمونږ په دودیزه ټولنه کې به پرې د پلار او کورنۍ ملا ټینګېدله، خو نن هغه شرائط هم نه شته او وخت دومره پرمخ تللے، چې که هر انسان خپله خېټه هم وساتي، لویه خبره ده، نو اوس ولې باید لوڼو ته په سپکه سترګه وکتل شي. او د خدای بنیادم ونه ګڼل شي. که له یوې خوا مونږ پښتونولۍ او دودونو له ښځې سره ځینې ناروا چلند او د سورې په نامه بېلا بېل ظلمونه کړي، نو له بلې خوا هم ښځې او لور ته د ډېر عزت او درناوي قایله ده. هم دا راز اسلام هم لور ته ډېر اهمیت ورکړے او هغه یې د جنت په ګل، رحمت او داسې نورو نومونو نومولې ده، او که د زامنو په پرتله د لوڼو د ستاینې حدیثونه راغونډ کړو، نو کتابونه ترې ډ کېږي.
په ناپوهو عربو کې هم ځینې دودونه او ناوړه رسمونه دود وو، خو اسلام دغه دودونه او د لوڼو په پرتله دغه حساسیتونه له مخه یوړل، قران شریف وایي؛ کله به یې چې یو سړي ته خبر راوړ، چې ښځې دې لور زېږولې، نو له غوسې به یې مخ سور شول او د شرم له امله به له خلکو ډډې ته شو یا به یې لور ژوندۍ ښخه کړه.؛ (سوره نخل)

یوه ورځ یو سړی له رسول الله مبارک سره ناست و، ناڅاپه ورته چا خبر راوړ، چې خدای لور درکړې ده، د دغه عرب رنګ وتښتېد او ډېر خپه شو، پیغمبر (ص) ورته د خواخوږۍ او ډاډېنې لپاره وفرمایل؛ ځمکه د همغې بوج زغمي، هسک ترې خپل سیوری نه غړوي، خدای تعالی یې هم روزي رسوي، نو ته ولې خپه یې؟ ستا لور د ګل په څېر ده، چې بویوې به یې، دا خو ناښوښې خبره نه ده؛

امام صادق علیه السلام فرمایي؛ یو سړی د خدای رسول ته راغی او یو بل کس ته یې، چې له رسول الله مبارک سره ناست و، وویل چې خدای لور درکړې ده.

د سړي رنګ زېړ واوښت او اننګي یې له شرمه سره شول، د خدای رسول وپوښته، چې څېر خو دی، وې ویل خیر نه دی، سړي خبر راوړ، چې لور مې شوې ده. د خدای رسول ورته وفرمایل؛ دروندوالی یې په ځمکه دی او د خدای تر اسمان لاندې به ژوند کوي، روزي هم خدای ورکوي او دا خو د ګل په څېر ده، چې کور به دې پرې خوشبوي وي. بیا د خدای رسول خپلو ملګرو ته مخ واړاوه او وفرمایل د چا چې یوه لور وشوه، دروند بوج یې پر اوږو پرېوت او څوک چې د دوو لوڼو پلار شو، خدای دې ورسره مرسته وکړي او د چا چې درې لوڼې وشوې، نو جهاد او هر سخت کار ترې معاف دی او کوم سړی چې څلور لوڼه ولري، نو ای د خدای بنده ګانو هغه ته پوره ورکړئ او مهرباني ورسره وکړئ؛

له دې حدیثه څرګندېږي، چې د اسلام له نظره د لوڼو د مور و پلار دنده د زامنو تر مور و پلار سخته ده، ځکه چې د ښځو احساسات او جذبات لطیف او نرم وي او باید ډېره ځیرنه یې وشي، چې بوټی د خپلو احساساتو له امله له لارې کوږ نه شي. همدا راز د واده او نورې مسئلې هم لري، نو ځکه د خدای رسول خپلو ملګریو او مسلمانانو ته له داسې کس سره د مرستې حکم کړی. البته د لوڼو روزل ډېر لوی ثواب هم لري او د ځینو حدیثونو له مخې د لوڼو پلار به نېغ جنت ته ځي.

د ډالۍ په وېشلو کې د لوڼو مخکې کول

د خدای رسول فرمایي؛ څوک چې بازار ته لاړ شي او د خپلې کورنۍ لپاره کومه ډالۍ واخلي، نو د هغه چا په څېر دی، چې د خدای په لاره کې یې بېوزلیو ته صدقه ورکړې وي او د ډالیو په وېشلو کې اړینه بربښې، چې لوڼو ته تر زامنو مخکې ورکړل شي، ځکه چې څوک خپله لور خوشاله کړي داسې ده لکه چې د حضرت اسماعیل یو زوزات یې ازاد کړی وي او کوم څوک چې خپل زوی د ډالۍ په ورکولو خوشال کړي، داسې ده لکه د خدای په لار کې او د هغه له وېرې ژاړېدلی وي او دا به جنت ته ځي.

بهلول څه وایي؟

وایي چې یوه ورځ یې اسحاق بن محمد ته خبر راوړ، چې لور دې شوې ده. اسحاق چې د زوی د زېدي په تمه ناست و، ډېر غمژن شو او له خوراک څښاک یې لاس واخیست او د چا خبره لوږ تږلی یې وکړ. بهلول چې له دې خبر شو، نو اسحاق ته ورغی او وې ویل دا دومره ژړا انګولا په څه کوې، شکر نه وباسې، چې خدای تعالی روغ رمټه بچی درکړی دی. که د دې روغې او سالمې لور په ځای بې زما یې زما په څېر لېونی زوی درکړی وای، نو بیا به دې څه کول؟ اسحاق چې دا خبره واورېده، نو ډېر خوشاله شو، په خندا شو او لوږ تږ یې مات کړ.

له دې څرګندېږي، چې انسان باید په دې خوشاله وي، ځې خدای روغ اولاد ورکړی دی. رسول الله مبارک ته به یې، چې کله د چا د بچي خبر راوړ، نو لومړی به یې دا پوښتنه کوله، چې روغ دی او که نه. که روغ به و، نو ډېر به خوشاله شو. دا پوښتنه به یې نه کوله، چې لور ده او که زوی، ځکه چې د هغوی په اند دواړه برابر وو.

د اروپوهنې او مېرمنو او لونو د نفسیاتو پوهان وایي، چې لور د زوی په پرتله له مور و پلار سره ډېره مینه کوي او مور و پلار ورباندې ډېر ګران وي.

زموږ په ځینو ټولنو او پرمختللیو ټولنوکې چېرته، چې د کمبائن او ګډې کورنۍ سسټم نه شته او لونه و زامن تر واده وروسته له خپلو میندو او پلرونو جلا کېږي او ځانته کورنۍ جوړوي دا خبره څرګنده شوې، چې د مور و پلار تر زړېدو وروسته لونې د زامنو په پرتله د مور و پلار پوښتنې ته ډېرې ورځي او د هغوی ډېر خیال ساتي. ډېر زامن تر واده وروسته د خپل کور شي او مور وپلار ته دومره پاملرنه نه کوي، خو لونې تر واده وروسته هم تل د مور و پلار یې جلا او سبېږي، نو پوښتنی ته یې هرو مرو ورځي.

خداى پاک څه خوښوي؟

شيخ الطايفه ابو جعفر طوسي رضوان الله عليه له حضرت امام صادقه (ع) نقلوي چې خداي پاک دوه فرښتې د يو کلي د مرګ او تباهې لپاره واستولې، کله چې دې کلي ته راورسيدې، نو يو سړے يې وليد چې په توره شپه کښې يې د خداي درګاه ته لاس اوچت کړي دي او په عبادت او وير ژړا لګيا دے.

له هغې دوو فرښتو يوې بلې ته وويل: ښه به دا وي چې د دې سړي په حقله پوښته وکړو چې هغه هم له نورو سره مړ کړو؟ دويمې فرښتې وويل: زۀ خپل کار سر ته رسوم او په دې حقله هيڅ پوښتنه ونه کړم. لومړۍ فرښتې له خدايه د هغې سړي په حقله وپوښتل. خداي پاک هغې فرښتې ته چې پوښتنه يې ونه کړه وحي وکړه چې هغه سړے دې هم له نورو سره مړ کړي (فقد حل به معهم سخطى ان هذا لم يتغير وجهه قط عضباً) په هغۀ باندې هم د نورو کسانو غوندې غصه يم، ځکه چې هغه هيڅکله د خلکو د ګناهانو په ليدو غصه نه دې شوې چې مخ يې له خفګانه بدل شوې وي. او هغه فرښتې چې له خدايه يې پوښتنه کړې وه خداي پاک پر هغې غصه شو او يوې جزيرې ته يې واچولو اوس هم ژوندې ده او د خداي تر غصې لاندې ده.[1]

محمد بن يعقوب کليني رضوان الله عليه له حضرت امام باقر (ع) نقلوي چې هغوي وفرمايل: خداي پاک حضرت شعيب (ع) ته وحي وکړه زۀ به ستا له قومه سل زره کسان عذاب کړم سلويښت زره کسان له هغوي کناهګار او بدکارې دي او شپيته زره کسان به ښه کسانو څخه وي. حضرت شعيب (ع) عرض وکړ: پروردګارا! بد کسان خو د هغوي له بدعملې په سبب عذابوې، خو د دې ښه او نيکو کسانو څه ګناه ده؟ فاوحى الله عزوجل اليه داهنوا اهل المعاصى و لم يغضبوا الغضبي خداي پاک حضرت شعيب (ع) ته وحي وکړه: ځکه چې هغوي له ګناهګارانو سره سره روان وو او په هغه ګناهانو باندې چې زه پرې غصه کيدم غصه نه شوم.[2]

۱. الکنى ۱ ټوک ۳۱۰ مخ

۲. فروغ کافى پينځم ټوک ۵٦ مخ